

KO E HALANGA TĀPUAKI

Ma'á e Kāinga Tonga 'i he

UNITED METHODIST CHURCH

‘Aokosi 2026

LAU FOLOFOLA FAKA'AHŌ

KO E LAU FOLOFOLA FAKA’AHO

‘Aokosi: Ke Tau Fili ki he Founa ‘a e ‘Otuá, ko e Fakamaau Totonu mo e Mahutafea / “We Choose God’s ways of Justice and Abundance.”

Tokonaki, ‘Aokosi 1: Lau Folofola – Matiu 14: 13-21.

Ki’i Ama: Matiu 14: 16, “Kae tala ange ‘e Sīsū, ‘Oua ‘e ‘ai ke nau ō, mou ‘oange ‘e kimoutolu ha me’a ke nau kai.”

Pou ‘Ao: ‘Oku hanga ‘e hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni ‘o fakahaa’i mai ‘a e taha ‘o e founa ‘Otuá ‘okú ne Ui ‘aki mo fili kitautolu ke tau hoko ko hono kau Muimui. Na’e sio e kau Akó ki he faingata’a: tokolahi e kakai pea mo e ‘ikai ha me’atokoni ke fafanga ‘aki kinautolú. Ko e okooko na’e faí, ko e mata’i ika pe ‘e ua mo e fo’i mā ‘e nima. ‘Osi mahino e me’a na’e ‘i he’enu fakakaukau, ‘oku ‘ikai fe’unga e me’atokoni ki he fu’u kakai. Pea ko e me’a tatau pe eni ‘oku hoko ki he tokolahi ‘iate kitautolu he ‘ahó ni: ‘oku ngata pe ‘etau sio ‘i he palopalema ‘oku tau fehanga hangai mo íá, ‘a e lahi ange ‘a e fiema’ú he me’a ‘oku ma’ú pea tau holomui ai pe ‘i he’etau tui mo e ‘ilo’ilo pau ‘oku lefulefu e me’a ‘oku tau ma’ú. Ka ‘oku kehe ‘a e founa ía ‘a e ‘Otuá. Na’e hanga ‘e Sīsū ‘o hinoi’i lelei ‘ene kau Akó fakataha mo kitautolu ‘i hotau kuongá ni. “*Kapau leva ‘oku ‘ikai ha’anau me’akai, ‘oange ‘emoutolu ha’anau kai.*” ‘Oku ‘ikai ke ne fakahinohino kitautolu ke hola mei he palopalemá ka ke tau fehanga hangai mo ía pea faka’aonga’i ‘a e me’a ‘oku tau ma’ú. ‘Okú ne Ui ke tau “Fili ‘ene Founa” ‘a e ‘ofá, fakamaau totonú mo e mahutafea. ‘Oku ‘ikai ke fai ‘e Sīsū ha mana ‘i hotau lotolotongá ta’e te tau kau ai. Na’a ne tāpuekina e fo’i mā mo e mata’i íká pea na’e tupu ía ‘o liuliunga. Ko e fo’i mā ‘e nimá mo e mata’i ika ‘e uá na’e teuteu ma’á e toko taha, ka na’e tāpuekina ‘o ma’u me’atokoni ai e nima afe tupu pea toe mo e ngaahi kato fonu ngutungutu ‘e 12. Ko e mana ‘a e ‘Otuá ‘oku ‘ikai fiema’u ía ke kamata ‘aki ha me’a ‘oku lahi, ‘oku kamata ‘aki pe me’a ‘oku tau ma’ú, pea ‘oku liuliunga ía ‘i he’etau talangofuá. ‘Oku Ui kitautolu ‘e Sīsū ‘i hotau Ki’i Amá ke sio ki he kakai ‘oku fiema’u tokoni ‘aki ‘a e fofonga ‘o e ‘Eikí. Ko ‘ene folofolá, “Oua e tuku ke nau ō” – ko hono fakamahino ía ‘e Sīsū ki he kau Akó pea kiate kitautolu ‘i hotau kuongá ni ‘a hotau fatongia tu’ukimu’a ko hono tokoni’i ‘o e kau faingata’a’íá, masivá, uitoú, tamai mo e fa’ē maté pea mo kinautolu kotoa pe ‘oku mātu’aki fiema’u ‘etau tokoni. ‘Oku Ui kitautolu “Ke Tau Fili ki he Founa ‘a e ‘Otuá, ko e Fakamaau Totonu mo e Mahutafea.” Ke tau tokoni’i e faingata’a’íá ‘aki e me’a ‘oku tau ma’ú, ko e loto ‘oku fonu he ‘ofa mo e falala ‘Otuá. Ko e Founa ‘a e ‘Otuá ‘oku ‘ikai ke sivi ‘aki ía ‘a e lahi ‘o e koloa ‘oku tau ma’ú, ka ko e laumālie ‘oku fai ‘aki ‘etau foaki mo e tokoni. ‘Oku hanga ‘e he talanoa ‘o e ‘ahó ni ‘o fakamanatu mai ‘oku ‘ikai ha me’a ía ‘e si’i ‘o kapau ‘oku foaki ‘aki ‘a e ‘ofá. Pea ko e Mahutafea ‘o e ‘Otuá ‘oku ‘ikai fakangatangata pe ki he me’a ‘oku tau sio ki aí ka ki he mana ‘okú ne fakahoko ‘i he funga ‘o ‘etau talangofua kakato ki he’ene folofolá. Ko e taimi ‘oku tau Fili ai e Founa ‘a e ‘Otuá, ‘oku tau fili ‘ene fakamaau totonú, mahutafea mo e nonga ‘oku ‘ikai hano ngata’angá ke tau falala ki aí.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tokoni’i au ‘Eiki ke u Fili ho’o founá, ko e ‘ofa, fakamaau totonu mo e fonu ngutungutu ‘oku ‘ikai ha taimi ‘e maha aí. ‘Emeni.

Sāpate, ‘Aokosi 2: *Sāpate hono 9 hili ‘a e Penitekosi. (Lanumata)*

Lēsoni: Senesi 32: 22-31; Saame 17:1-7, 15; Loma 9:1-5; Matiu 14:13-21.

Mōnite, ‘Aokosi 3: Lau Folofola – Senesi 37: 1-4, 12-28.

Ki’i Ama: Senesi 37: 3-4, “Pea na’e ‘ofa lahi ‘a ‘Isileli kia Siosifa ‘i he’ene fānaú kotoa pē, he ko hono foha ía ka kuo motu’á: peá na’á ne ngaohi mo’ona ha kofu pulepule. Pea ‘i he vakai ‘e hono ngaahi tokouá ‘oku pele ‘aki ía ‘e he’enu tamai ‘iate kinautolú, na’á nau fehi’a kiate ía, pea na’e ‘ikai te nau fa’a lea ‘ofa ange.”

Pou ‘Ao: ‘Oku kau e talanoa ‘oku tau fakalaulauloto ai he ‘ahó ni he talanoa ‘oku “fakalanga lea.” ‘Okú ne fakatupu e meheka, tāufehi’a, vāvātau pea ‘oku lahi e ngaahi fāмили kuo nau femotumotuhi ‘o kau ai e fāмили ‘o ‘Isilelí. Na’e ‘ofa lahi ‘aupito ange ‘a ‘Isileli ‘i he fa’ē ‘a Siosifá ‘i ha toe taha ‘i hono ngaahi uaifí mo e sinifú. Na’e ‘ikai fakapulipuli’i ‘ene ‘ofa ‘ia Siosifá he na’e makehe atu pe hono tokanga’i ‘o kau ai hono pulupulu makehe na’e ngaohi mo’oná. Na’e ‘ikai ha taha he ngaahi tokouá ‘e loto lelei kia Siosifa. Na’e ‘ikai ke nau toe lea lelei ki aí. Pea ko e natula pe ía ‘o e talanoa ‘o e fāмили ‘o ‘Isilelí, ko hono veuveuki ‘e he ‘ofa filifilimanako pea mole mei aí ‘a e fakamaau totonú mo e nonofo melinó. Ka ‘oku ‘ikai ko e ngata’anga ía ‘o e talanoa ‘o Siosifá. ‘Oku ‘ave kitautolu ke tau sio ki he me’a na’e hoko ki he fāмили ‘o ‘Isilelí kae lava ke tau fili ai ki he me’a ke faí: ko e muimui ‘i he hala ‘o e meheká mo e loto koví pe ko ‘etau fili ki he Founa ‘a e ‘Otuá ko e fakamaau totonu mo e tāpuaki ‘oku ta’engata pea ta’engata. Na’e lahi ‘a e ngaahi me’a na’e fai ‘e he ongomātu’a ‘a Siosifá ‘i he ngaahi ta’u ki

mu'á. Ko e founa kakaa na'e fai 'e Lepeka 'o ma'u 'aki e me'a na'á ne fiema'ú 'o tatau pe mo Lepani. Ko Lia mo Lesieli ne na fe'au'auhi ke ma'u e tokanga mo e 'ofa 'a 'Isileli. Na'e toe foki mai pe 'a e ngaahi ngāue pango 'a e ongo mātu'á 'o faingata'a'ia ai 'a 'Isileli mo 'ene fānau. Na'e hanga 'e he pulupulú 'o tala mahino ki he toenga 'o e ngaahi tokouá ko Siosifa 'oku 'ofa taha ai 'enau tamaí, pea na'e hangē ia ha ki'i afi ne tafu ke nau 'ahuina mo vela aí. Kae fakafeta'i ki he 'Otua Māfimaí he na'e 'ikai ko e talanoa faka'osi ia 'o 'Isileli mo 'ene fānau. Na'e fakahaa'i 'e he 'Otuá 'a 'ene "Foungá" ko 'ene fili ke 'omai ha me'a fo'ou mei he vā na'e maumaú. Na'á ne tuku ke e'a 'ene mā'oni'oni 'i he momēniti na'e hoko ai 'a e Tokehekehē. Na'á ne fakahaa'i mai 'ene nongá he momēniti 'oku nga'uta ai e nofó. 'Oku tau ako mei hotau Ki'i Amá 'a e ivi lahi 'o e "Fili" 'oku tau faí. Na'e fili 'e 'Isileli ke ne fou he hala na'e 'ikai tonu ke fou ai pea ko hono iku'angá pe ko 'ene faingata'a'ia. Ka na'e fili 'e he 'Otuá ha hala kehe, ko e hala ki he mā'oni'oni mo e tāpuaki lau 'itāniti. Na'e fili 'e he 'Otuá ke ne fokotu'u 'a Siosifa ki ha tu'unga kehe ange, ko e foha mātu'aki fili pea ko e tangata 'e fou mai ai hono fakamo'ui 'o ha fu'ufu'unga Pule'anga. 'Oku uki kitautolu he mahiná ni ke tau fili e Founa 'a e 'Otuá. Ko e fili ia ke tau 'ofa 'o tatau mo 'ene 'ofa'i kitautolú. Ko 'etau fili ia ke 'oua te tau meheka pe loto kovi ki he kaungā fonongá, ke foaki e me'a 'oku tau ma'ú 'o 'ikai ke tau fufuu'i hotau tāpuakí. Ko 'etau fili ke faka'aonga'i 'a e ki'i me'a 'ofa si'isi'i 'oku tau ma'ú ke lava 'aki ha me'a 'oku lahi. Ko 'etau fili ia ke tau muimui ki he 'Otua 'okú ne liuliunga e me'a 'oku tau foaki pea fakalelei'i mo ia 'oku 'ikai ke tau lava 'o fakalelei'i.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: Tokoni mai 'Eiki ke u lava 'o fili 'a ho'o Foungá he ko e hala ia ki he mo'ui.

Tūsite, 'Aokosi 4: Lau Folofola – Senesi 37: 12-28.

Ki'i Ama: Senesi 37: 24, "Pea nau puke ia 'o lī ki he lepá: pea na'e maha 'a e lepá, 'o 'ikai ha vai 'i ai."

Pou 'Ao: Ko e hokoatu pe eni he Lēsoni na'a tau fakalaulauloto ai 'aneafi. Ko e fai tu'utu'uni faka'osi eni 'a e ngaahi ta'okete 'o Siosifá, 'i he 'enau fakakaukau 'e tatau ai pē, pe 'oku 'i ai ha vai he lepá pe 'ikai, ko e mate pe kuo pau. 'Oku fakafongá 'e he lepá 'a e feitu'u 'o e mole 'a e 'amanakí mo e fakasitua'i. Kuo mole hono tu'unga tokouá 'i he sio 'a e ngaahi ta'okete pea 'oku hoko e lepá kia Siosifa ko e fa'itoka. 'Oku fakasino mai 'e he talanoá ni 'a e natula totonu 'o e efú mo e kelemutú. Na'á nau lau 'a e tāpuaki mavahe 'o e fa'a misi 'a Siosifá ko e mala ia kiate kinautolu. Ko e me'a na'e totonu ke nau fiefia aí, kuo nau ilifia'i mo manavahē ki ai. 'Oku pehē tofu pe 'a 'etau ongo 'i he taimi 'oku tau fakakaukau ai 'oku 'ikai ke lahi fe'unga 'a e Mahutafea 'a e 'Otuá ma'a māmani kotoá. Na'á nau meheka mo loto kovi 'i hono 'ofa'i 'o Siosifá 'i he 'enau fakakaukau 'oku 'ikai ke lahi fe'unga e 'ofa 'a 'enau tamaí 'o tatau pe mo e 'Otuá, ke nau 'inasi ai. 'Oku lahi pe mo e taimi 'oku tau fou mo kitautolu 'i he hala tatau. 'Oku tau meheka 'i ha ngāue 'oku fai 'e ha taha 'o faka'ofa'ofa tautautefito 'o kapau ko ha fatongia 'oku fua 'i he Siasí. 'Oku tau fa'a pepe'e ke fakalotolahi'i ha fa'ahinga pehē 'i he 'etau fakakaukau 'e mōlia atu ai mo ha me'a na'e totonu ke 'atautolu. Ka ko e Pule'anga 'o e 'Otuá 'oku 'ikai ke 'i ai ha me'a 'e fe'amokaki ai mo tōnounou. Ko e 'Otua 'oku tau muimui'i 'ene founá 'oku mohu ia 'i he tapa kotoa pe. Ko e 'Otua ia 'o e Mahutafeá. Ko 'ene 'ofá 'oku 'ikai hano ngata'anga pea 'oku 'ikai ke hanga 'e he kovi 'o uestia e taumu'a mo e fokotu'utu'u 'a e 'Otuá. 'Oku hanga 'e hotau Ki'i Amá 'o fakamanatu mai 'a e mo'oni ta'etoele'eia ko eni felāve'i mo e 'Otuá: neongo 'e fili e efú mo e kelemutú ke fai ha kovi, 'e kei vivili pe 'Otua ke ma'u 'a e fakamaau totonú mo e mahutafeá. Na'e 'ikai ko e lepá 'a e ngata'anga 'o e mo'ui 'a Siosifá. Ko e feitu'u na'e hangē ko ha fa'itoka ki he misi 'a Siosifá na'e ngaohi ia 'e he 'Otuá ke hoko ko e sitepu koula ki he taumu'a mo e palani na'á ne fokotu'utu'u ke ne fakahaofi ai ha fu'u kakai tokolahi. Na'e sio e ngaahi ta'okete ki he lepa maha kae 'afio e 'Otua ki ha Taki Lelei ma'a hono kakai ki he kaha'ú. Na'e tu'utu'unia 'e he tāufehi'á mo e meheká e ngāue 'a hono ngaahi ta'okete kae langa 'e he 'Otua 'a e Halafakakavakava koula ki he fakalelei, fakahaofi mo fakamo'ui hono kakai. Ko e taimi 'oku tau fili ai ki he Founa 'a e 'Otuá pea 'oku tau si'aki leva 'a e ngāue kovi 'o hono lī e kakai 'i he lepa 'o e meheká mo e ta'efieauná, fakavahavaha'á mo e tāufehi'á. 'Oku tau fai 'a e me'a 'oku tau faka'amu ke fai mai kiate kitautolú ki he taha kotoa pe. 'Oku tau fiefia mo kinautolu 'oku fiefiá pea tau mamahi mo kinautolu 'oku mamahi. 'Oku fakaafe'i kitautolu 'e he Kaveinga 'o e mahiná ke tau falala ki he Mohu 'o e 'Otuá pea 'oku fe'unga 'ānoa pe ia ma'a 'etau ngaahi me'á. Tauange ke tau fili ki he Founa 'a e 'Otuá pea muimui ki ai.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: Tokoni'i au 'Eiki ke u lava 'o si'aki 'a e meheká, manavahē mo e siokitá. Ako mai ke u fili ho'o Foungá ko e fakamaau totonu mo e mahutafea. Fakatau'atāina'i au ke u lava 'o fiefia mo kinautolu 'oku fiefiá, 'ofa ki he taha kotoa pe pea fai lelei ki he kakai kotoa pe. 'Emeni.

Pulelulu, 'Aokosi 5: Lau Folofola – Saame 105: 1-6, 16-22, 45b.

Ki'i Ama: Saame 105: 5-6, “Manatu ki he ngaahi me’a fakaofu kuó ne fai; ‘a ‘ene ngaahi faka’ilongá, mo e ngaahi fakamāu kuó ne pu’aki; ‘ekimoutolu ko e hako ‘o ‘Epalahame ko ‘ene tamaio’eiki, ‘a e fānau ‘a Sēkope na’á ne fili.”

Pou ‘Ao: ‘Oku tau kamata pe mo e uki ‘a e fatu Saamé ke tau “manatu.” Ko e kakai ‘a e ‘Otuá ‘oku ‘ikai ngata pe ‘i he fakahinohino ke nau manatu ‘i ‘ene ngaahi ngāue Fakaofó (mana) kae pehē foki ki he’ene fai fakamaau mo e fakamaau totonú. Ko e ongo mo’oni ‘i me’a ko eni ‘okú na fononga fakataha ma’u pe. ‘Oku tau fa’a tokanga pe ki he mahutafeá mo e fonu ‘o e ‘Otuá kae lolotonga ko ia ‘oku fakamanatu mai ‘e he Folofolá ko e mohu ‘o e ‘Otuá ‘oku ‘ikai mavahe ia mei he’ene fai mā’oni’oni. Ko e ‘Otua ‘o e mohu me’a ‘okú ngāue ki he fakamaau totonú. Ko e taimi ‘oku manatu ‘i ai ‘e ‘Isileli ‘a hono hisitōliá, ‘oku nau sio ki ha ‘Otua na’á ne fakatau’atāina ‘i ‘a e pōpulá mo e tukuhāusia peá ne malu ‘i ‘a e kau faingata’a’iá mo fai ki he’ene palōmesi. Ko ‘ene ngaahi ngāue fakaofó na’á ne fakahaa ‘i ‘a e mafi ‘o e ‘Otua ‘o ‘Isileli. Ko e ngaahi ngāue kotoa pe na’á ne fai ki he’ene kakai pelé na’e hu’u kotoa pe ia mei he ‘Otua na’e fai ki he’ene palōmesi mo muimui ki he hala ‘o e mā’oni’oni. ‘Oku fakamatala ‘i ‘a e mahutafeá ‘i hotau kuongá ni ‘aki ‘a e hulu mo e lahi ‘o e me’a ‘oku ma’u ‘e ha taha. Ko e mahutafeá ‘i he ‘afio mai ‘a e ‘Otuá na’e ma’u ia ‘i he nofo ki he malumalu ‘o Sātaí he taimi kotoa pe. Ko e mahutafea mo’oni ‘oku ma’u ia he taimi ‘oku kauhala taha ai ‘etau mo’ui mo e tō’onga mo’ui ‘o e Pule’anga ‘o e ‘Otuá - mo’ui ma’a, fai ‘ofa, manako ki he meesi mo e fa’a fakamolemole mo e fakamaau totonu. ‘Oku uki kitautolu ‘e hotau Ki’i Amá ke manatu ‘i ‘a e ngaahi ngāue kotoa pe na’e fai ‘e he ‘Otuá ki he’etau mo’ui. Ko e taimi ‘oku tau fakakaukau ai ki he ‘Otuá mo e ngāue ‘okú ne fai ma’atautolú pea ‘oku ‘ikai ke tau toe tokanga ki he’etau ngaahi tōnounou kae vivili mo tutui ke falala kakato ki he ‘Otua ‘okú ne fai hotau fakafo’ou. Ko e mahutafea ‘o e ‘Otuá ‘oku ‘ikai ngata pe he me’a ‘oku tau ma’u ka ‘oku lau ki ai mo e ngaahi me’a ‘oku fou mai ‘iate kitautolú. Koe’uhi ko e kau muimui kitautolu ‘o Kalaisi, ‘oku Ui mavahe kitautolu ke fakatō’onga mo’ui ‘i a Kalaisi he taimi kotoa pe ‘i he feitu’u kotoa pe. Ko e taimi ‘oku tau tokoni ‘i ai e kakai ‘oku mātu’aki fu’u fiema’u tokoni ‘i he’etau nofó, ‘oku tau fakafongā lelei ‘i ‘a Kalaisi mo hono Pule’angá. Taimi tatau, ka ‘i ai ha’atau to’o fatongia ‘oku ‘ikai tāu, pea ko e fofonga valea ai pe ia ‘a e Pule’anga ‘o e ‘Otuá. Ko ‘etau manatu ‘i ‘a e fai fakamaau ‘a e ‘Otuá ‘oku tokoni ke ne ue’i ke ‘oua na’a ‘i ai ha taimi ‘oku tau fai kovi ai ki ha taha. ‘Okú ne toka mei ma’ananga pea ‘oku ‘ikai ha me’a ‘e fa’a ‘ufia ki he’ene ‘afio mai. Ko e koto ‘aofinima ‘a ‘etau tu’u hake mo e ta’utu hifo. ‘I he’ene pehē, tau tukuingata ‘i he fai e me’a ‘oku lelei ki he finangalo ‘o e ‘Otuá pea falala kakato ke ne fakatokamālie ‘a e hala fonongá ma’a hono kau muimui. ‘E lelei ke tau Fili ki he Founa ‘a e ‘Otuá ma’u ai pe.

‘Ānau, Lotu mo e Aukai: Peá u ‘ilo ai ‘a e monū, He fe’ao mo e Tu’i: Sio atu ta’e pulou, Inu ki he vai mo’ui. Fauniteni he Vaiola, Hake hoku lotó é, Kau kamata hé ho’o ofá, Ma’u ‘i langi hono toe. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, ‘Aokosi 6: Lau Folofola – Matiu 14: 22-25.

Ki’i Ama: Matiu 14: 25, “Ko e vaha’a ia ‘o e tu’úapoó mo e hengihengi. Pea toki ‘alu atu ‘a Sīsū ki he kau akó ‘oku hā’ele he fukahi vai” (*Taulua*).

Pou ‘Ao: Kuo tofanga e kau Akó he fu’u matangi fakaevaha. Na’e feangiaki e matangi pea lokatau, hangē tofu pe ko e talanoa ‘o e Taulanga ko Pulotu he taimi ‘oku fute fakamolokau ai. Na’e toe fakailifia ange ko ‘ene po’uli lōlōo ‘o ‘ikai ke nau sio ki ha maama. Kuo nau mate hela he ‘alofi honau vaká kae ‘ikai pe ha ‘utu ‘e hakea. Ka ‘i he houa kumu’a pea hopo hake la’ā, ‘a e taimi kuo hangē ka ‘osí ai enau ‘amanakí, kuo ma’alifekina a Sīsū ‘okú ne lue mai he fukahi tahí. ‘Oku fakamo’oni ‘i mai ‘e hotau Ki’i Amá ‘a e Mo’oni ‘i Me’a ko eni: ‘oku tau fetaulaki mo Sīsū he taimi ‘oku hangehangē ka maha ai hotau ivi pea ‘osi mo e kātakí. Na’e ‘ikai ke lava ‘e he kau Akó ‘o pule’i e afā pe fakahaofi kinautolu mei ai. Kae hanga ‘e Sīsū ‘o fakahinohino kinautolu fakataha mo kitautolu ko e ngaahi me’a ‘oku tau faingata’a’ia ai, ‘oku ‘ikai ha’ane teitei uestia ‘a e mafi ‘o e ‘Otua Mafimafi. Ko e peau mo e matangi ne ‘auhia ai e fakatu’amelie ‘a e kau Akó na’e hoko ia ko e “Hala” (*pathway*) ke fou mai ai a Sīsū ‘o tokoni ‘i kinautolu. Ko e tokolahi ‘iate kitautolu ‘oku tau fehengahangai mo e ngaahi afā (matangi) he mo’ui ni. Ko e ngaahi afā ni’ihi ‘oku fakafo’ituitui pe, ko e ngaahi nounou fakaseniti, maumau e vā mo e kaungā pilikimí pea mo e lotohoha ‘a ki he ngaahi me’a ‘i he kaha’ú. ‘Oku ‘i ai mo e ngaahi afā fakasosiale, ko e ngaahi fai tu’utu’uni ‘oku faingata’a’ia ai e ni’ihi hotau kaungā mo’ui, lau lanu, fakaehaua e totonu ‘a e ni’ihi ‘i he sosaieti pea mo e ngaahi faingata’a kehekehe pe ‘oku matamata ‘e ‘ikai lava hano solova. ‘Oku tau fa’a aafe pe ke tali ‘aki ‘a e ilifia, lotosi’i pea tātāpuni matapā leva ‘i he ‘amanaki tokua ‘oku malu ange ke tau toitoi ‘i he malumalu ‘o e manavahē. Ko hono fakalea mahino angé, ‘oku tau sio fakalotofale leva kiate kitautolu (siokita) ‘o ‘ikai ke toe lava ke mafao atu ki tu’a ki ha taha kehe. Ko e taumu’a leva ‘o e mo’ui he taimi ko iá ke fafanga pe ‘a ‘etau ilifía mo e nofo malu he taililí mo e manavahē. Kae ngalo ‘iate kitautolu, ko e ‘Otua ‘oku tau tauhi, ‘oku kehe ange ia pea ‘oku kehe ha’ana ia founa. Ko hono Pule’angá ‘oku langa ia ‘i he fakamaau totonu mo e mahutafea. Ko e taimi na’á ne ‘asi atu ai ki

he kau Akó he lotolotonga ‘o e afā, ko ‘ene fakahā ange ia kiate kinautolu mo kitautolu ‘i hotau kuongá ni, ko ia ‘a e ‘Otua ‘o e mahutafeá. ‘Oku lahi pea huluatu hono mafai ‘i he faingata’a na’á ne fakamanavahee ‘i e kau Akó. ‘Oku ‘ikai fiema’u ke nau kei nofo ai pe he malumalu ‘o ‘enau manavahē he ‘oku ‘i honau lotolotonga ‘a e ‘Eiki ‘oku ‘a’ana ‘a e afā, matangi mo e kotoa ‘o e Fakatupú. ‘Oku uki kitautolu ‘e he talanoá ni ke tau ‘unu’unu kia Kalaisi he taimi ‘oku tō mai ai ha afā. Pea tau Fili ‘a ‘ene Fongá ‘o tau hoko ko e le’o ma’anautolu ‘oku ‘ikai hanau le’o pea vahevahe ‘a e me’a ‘oku tau ma’u mo kinautolu ‘oku halá. Pea ko e taimi ‘oku po’ulia ai e mo’ui mo matangia - manatu’i ‘a Kalaisi mo e talanoa ‘o e Tahi Kaleli!

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: “Ka matangia ‘a e mo’ui ni, He peau tā ‘o taimi. Pea ke manatu’i, ‘A e Tahi Kaleli. ‘Oua ‘e fakatu’atamaki ‘oka fa’aki mai. Tanumaki pe ho’o tui, ki hotau ‘Otua.” ‘Emeni.

Falaite, ‘Aokosi 7: Lau Folofola – Matiu 14: 26-33.

Ki’i Ama: Matiu 14: 27, “Kae fekau mai ‘e Sīsū, ‘Mou nonga, Ko au Sīsū. ‘Oua ‘e manavahē!”

Pou ‘Ao: Ko e manavahē ka ko ha manavahē ‘a e kau Akó. ‘Ikai ke ngata pe ‘i he’ enau matangiá ka nau toe tokanga’i mai ‘oku ‘i ai e tangata ‘oku fononga atu he fukahahi tahí. Ko hotau Ki’i Amá ko e fakalea atu ia ‘a Sīsū ki he hiki ‘enau tangi mo ‘enau fākafoa ‘i he’ enau mate manavahē. ‘Oku hanga ‘e he kupu’i lea ‘a Sīsū ‘o fakalika mai ‘a e mo’oni ta’ele’eia felāve’i mo e Pule’anga ‘o e ‘Otua. ‘Oku hanga ‘e he ilifiá ‘o fakafuo ‘etau fai tu’utu’uni ka ‘oku hanga ‘e he Tuí ‘o fakaivia kitautolu ke tau Fili e Fonga ‘a e ‘Otua. Na’e ‘afio’i ‘e Sīsū ‘oku ‘ikai ko e fiema’u vivili taha ‘a e kau Akó ke fakanonga e matangi, ka ko hono toe fakapapau’i pe ‘oku nau kau mo Sīsū he taimi ‘oku nau tō ai ki ha faingata’a. Kimu’a peá ne fakanonga e matangi, na’á ne ‘uluaki fakalelei’i honau lotó. Ko e me’a tatau pe ‘oku fai ‘e he ‘Otua kiate kitautolú. Ko e taimi lahi ‘oku pule’i’ e he manavahē ‘etau fai tu’utu’uni ‘oku fai. ‘Oku faka’ai’ ai kitautolu he’etau ilifiá ke tau siokita, fakamu’omu’a ‘etau fiema’u ‘i ha toe taha pea ‘oku ‘ikai ha me’a ia ‘e lahi fe’unga ke vahevahe ki he kau faingata’a’iá. ‘Oku hanga ‘e he’etau tailiilí mo e manavasi’i ‘o fakasi’isi’i hotau ivi mo fakasi’ia pe kitautolu ‘o tau toe faka’ofa’ia pe ‘iate kitautolu. Ko e fetapa ‘a Sīsū he lotolotonga ‘o e matangia fakaenatula mo matangia fakaeloto ‘a hono kau takangá, “‘Oua ‘e manavahē.” Ko ‘etau Fili ki he Fonga ‘a e ‘Otua ‘oku fiema’u ia ke tau loto lahi. ‘Oku fiema’u ke tau loto lahi ke tau lava ‘o tokoni kiate kinautolu ‘oku faingata’a’iá. ‘Oku fiema’u ke tau loto lahi ke tau lava ‘o lea mo’oni he taimi ‘oku faingata’a ai ke tau lea mo’oni. ‘Oku fiema’u ke tau loto lahi mo to’a fe’unga ke tau fehangahangai mo e kau ma’u mafai ‘oku nau fakaehaua e totonu ‘a e kakai ‘oku ‘ikai lau ko ha kakai. Ko e fakamaau totonú ‘i he’ene ‘asi he Folofolá ‘oku ‘ikai ko ha fakakaukau fakasōsiale pē ka ko e ‘ata ia ki tu’a ‘o e tō’onga mo’ui faka’Otua. Pea ko e taimi ‘oku tau lotolahi fe’unga ai ke fili ki he fakamaau totonú pea ko e taimi tatau ai pe ia ‘o ‘etau fili ke falala ange ki he ‘Otua ‘i ha toe ivi pe mafai ‘i he māmani ko ení. Ko e me’a tatau ‘oku hoko he taimi ‘oku tau fili ai ‘a e mahutafea ‘o e ‘Otua ke tau falala ki ai. ‘Oku o’io’i kitautolu ‘e he ngaahi me’a ‘o ‘ení ke tau tala ‘oku ‘ikai ha me’a ‘e lahi fe’unga ke toe ‘inasi ai ha taha kehe. Pea ‘okú ne fakatupu leva ‘a e siokitá ‘i he mo’ui ‘o takitaha puke ‘ene me’a pea tātāpuni ai pe ‘a e matapā ‘o ha toe feohi mo ha taha kehe. Ko e Pule’anga ‘o e ‘Otua ‘oku kehe ange ia. Ko e mahutafea ‘o e ‘Otua ‘oku tafe touliki ia mei he ‘Uho’i mo’ui ‘okú ne li’oa e me’a kotoa ma’a hono kau muimuí. Ko hono hiki ‘e Molitoni he’ene Himi, 612:7, “Ko ‘ene toki hā kotoa, ‘A e uho ‘o Sātai. Ko e ‘Āfifio kuo li’oa, Kuo ‘osi mai ‘a Langi.” Ko e taimi ‘oku tau falala ai ki he ‘Otua ko e taimi tatau ai pe ia ‘o ‘etau nima mafola. Kuo mole ‘a e ilifiá he taimi ‘oku tau fakapapau’i ai ko Kalaisi ‘oku ‘i vaka pea ‘e lelei kotoa pe.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Pea ko e nonga ‘a e ‘Otua ‘oku mama’o he tatae ‘o e ‘atamai kotoa pē, ‘ofa ke ne malu’i homou loto mo ho’omou fakakaukau ‘ia Kalaisi Sīsū. Peá ke hoko atu e tāpuaki ‘a e ‘Otua Māfimaifi, Tamai, ‘Alo mo e Laumālie Mā’oni’oni. ‘Emeni.

Tokonaki, ‘Aokosi 8: Lau Folofola – Loma 10: 5-13.

Ki’i Ama: Loma 10: 9, “Koe’uhi, kapau te ke fakahā ‘aki ho ngutu, ko e “Eiki ‘a Sīsū’, peá ke tui ‘aki ho lotó kuo fokotu’u ia ‘e he ‘Otua mei he pekiá, ‘e fakamo’ui koe.”

Pou ‘Ao: ‘Oku lau ‘e he kau Fakatotohi Tohitapú ‘oku kau ‘a hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni ‘i he tala mahino taha ‘o e fai fakamo’ui (*salvation by faith*) ‘a e ‘Otua ‘oku hiki ‘i he Tohitapú. Ko hotau fakahaofi (fakamo’ui) ‘oku fai ia ‘aki ‘etau Tui ki he Pekia mo e Toetu’u ‘a Sīsū Kalaisi pea mo e fakamo’oni ko ia ‘a e ‘Eiki. ‘Oku fakamanatu mai ‘e he ‘Apositoló, ko e Lotu faka-Kalisitiané ‘oku ‘ikai ko e ngaahi “Oua Lotu” pe ke fai ‘e he kakai ‘oku faka’amu ke nau fai ha ngāue lelei. Ko e Lotu faka-Kalisitiané ‘oku kamata ‘aki ia ‘a e mo’ui (laumālie) kuo liliu ‘e Kalaisi pea mo “fakamo’oni” ko Kalaisi ‘a e ‘Eiki. Ko ‘etau fakamo’oni ki he hoko ‘a Kalaisi ko hotau ‘Eiki ‘oku ‘i ai hono me’a. ‘Oku muimu’i ‘e he ngāue ‘a e leá. Ko Kalaisi ‘oku mahu’inga tahá pea ko ia ‘oku fai tu’utu’uni ki he me’a

ke faí mo e me'a ke tukú. Ko e me'a 'oku tau mahu'inga'ia aí, ko 'etau fai tu'utu'uní mo 'etau fetauhi'aki mo e kaungā fonongá 'oku fakalanu kotoa ia 'e Kalaisi. 'Oku 'ikai ke toe 'i ai ha'atau me'a, ko e me'a kotoa pe na'a tau lau ko 'etau me'a, 'oku pule ki ai 'a hotau 'Eiki. 'Oku hoko 'a hono Pule'angá ko e sīpinga ia ki he'etau nofō mo 'etau mo'uí. Ko e taha 'o e ngaahi mo'oni'i me'a 'oku fakalanu 'aki 'a e Pule'anga 'o e 'Otuá, ko e fakamaau totonú. 'Oku 'ofa'i 'e he 'Otuá 'anautolu 'oku 'ikai ke kau he lau 'i he nofo 'a e sosaietí. Ko e taha 'o e ngaahi me'a na'e tokanga lahi ki ai e kau Palofita 'i 'Isileli motu'a, ko hono tokanga'i 'o si'i kau Uitoú, tamai mo fa'e maté, kau tukuhāusia mo li'ekina 'i he nofo 'a e sosaietí. Ko e kakai ia na'e tukuaki'i 'e he kau Falesí 'oku feohi mo Sīsū. Na'e lau monū mo lau tāpuaki a Sīsū 'o ka 'i ai ha faingamalie ke feohi ai mo e kau paea li'ekina he nofo 'a e sosaietí. Ko e taimi 'oku tau fakamo'oni ai ki he 'Eiki 'a Kalaisi he'etau mo'uí, pea ko e taimi tatau ai pe ia 'o 'etau fakamo'oni ke tau kaungā ngāue fakataha mo Kalaisi. 'Oku tau 'i ha kuonga kuo hoko ai e mafai pule ko e me'angāue ke fakatupu ai ha tu'umālie 'a e kau ma'u mafai. Ko e kau muimui 'o Kalaisí 'oku kehe ange honau Uí. 'Oku 'ikai ke tau sio fakalotofale pe ki he'etau lelei fakafo'ituituí, ka 'oku tau fengāue'aki mo e kaungā fonongá ki he lelei fakalūkufua 'a e sosaietí. Ko 'etau fakamo'oni ki he 'Eiki 'a Kalaisi he'etau mo'uí, ko 'etau tuku ia ke ne fakafuo 'etau mo'uí mo fakataau'i ki he feohi mo e kaungā pilikimí. 'Oku fakanatula pe 'i he 'Eiki 'a Kalaisi he'etau mo'ui ke ne fao'i 'etau 'ofā mo e foaki ke lahi 'o tāu mo e lahi 'a e 'Otua 'oku tau tauhi. Koe'uhi ko 'etau 'Eiki 'aki 'a Kalaisi na'e Pekia mo Toetu'ú, 'oku tau ma'u ai 'a e laumālie 'oku tau'atāina ke tau 'ofa 'o tatau mo 'ene 'ofa'i kitautolú. 'Oku 'ikai ke tau toe nima ma'u he mahino na'e nima mafola 'a e 'Otua 'o e mahutafeá 'o ne 'ofa 'aki mai hono 'Alo tofu pe Tahá ko hotau Huhu'i.

‘Ānau, Lotu mo e Aukai: Tokoni'i au 'Eiki ke u fakamo'oni ko Koe hoku 'Eiki 'i he me'a kotoa pe 'oku ou fai 'i he mo'uí ni, 'i he taimi kotoa pe. 'Emeni.

Sāpate, 'Aokosi 9: *Sāpate hono 10 Hili 'a e Penitekosi. (Lanumata).*

Lēsoni: Senesi 37: 1-4, 12-28; Saame 105: 1-6, 16-22, 45b; Loma 10: 5-15; Matiu 14:22-33.

Mōnite, 'Aokosi 10: Lau Folofola – Senesi 45: 1-15.

Ki'i Ama: Senesi 45: 4, “Pea pehē 'e Siosifa ki hono ngaahi tokouá, “Unu'unu mai mu'a kiate au.” Pea na'a nau 'unu'unu atu. Pea ne pehē, ‘Ko Siosifa au, ko homou tokouá, ‘a ia na'a mou fakatau ki 'Isipité.”

Pou 'Ao: 'Oku kau 'a hotau Ki'i Ama ki he 'ahó ni 'i he taha 'o e ngaahi veesi koula 'o e “Fakaleléi” 'oku hiki 'i he Tohitapú. Ko e kotoa 'o e talanoa 'o Siosifa mo hono ngaahi tokouá na'a tau 'osi fou mai ai, ko hono tumutumú eni. Ko e tu'u eni 'a Siosifa 'i he lotolotonga 'o hono ngaahi tokoua ne nau fakatau ia mo fakamamahi'i he ta'u lahi 'o 'ene māvae mo 'ene tamai pea mo e toenga 'o e fāmili. Kuo kehe 'a e 'ahó ni. Ko Siosifa eni 'oku fai tu'utu'uní. Ko hono ngaahi tokouá na'e 'ikai hanau toe le'o pe ivi ke fai ha me'a. Na'e lava pe ke sāuni 'e Siosifa 'enau ngāue pango na'e faí. Pea na'e fe'unga pe ke ne fakamamahi'i kinautolu ke tatau mo e mamahi na'a ne mo'ua aí, ka na'e 'ikai. Na'e fili 'e Siosifa 'a e “Founga 'a e 'Otuá,” ko e fakamaau totonu mo e mahutafea. 'Oku pehē 'e he ni'ihi, ko e fakamaau totonú ko e 'oange 'o e tuha 'o ha maumau kuo fai. Kapau 'e fai mai 'e ha taha ha kovi kiate kitautolu pea ko e kakato ia 'o e fai fakamaau ko e 'oange honau tuhá. Kapau 'oku mo'oni ia ki he fai fakamaau 'a māmaní, ka ko e 'Otua 'o e Fakamaau Totonú 'oku kehe ange ia. 'Oku vivili ia ki he mo'oni, fakaleléi, fakamolemolé mo e mo'uí. Na'e 'ikai ke fakapulipuli'i 'e Siosifa 'a e kovi na'a nau faí. Na'a ne tala tonu pe kiate kinautolu, ko ia eni honau tokoua na'a nau fakatau ki 'Isipité. Ka na'e 'ikai ke ne tuku e mo'oni ko iá ke faka'auha kinautolu ka na'a ne ngāue'aki ia ke kamata 'aki honau fakamānava haké. Ko hono fili ke fai e fakamaau totonu 'a e 'Otuá 'oku 'ikai 'uhinga ia ke tau fakangalo'i ai ha ngāue pango na'e fai, pea 'i he taimi tatau, 'oku 'ikai ke tau tuku ke fai tu'utu'uní e ngāue pango ko iá ki he'etau mo'uí. Ko e fai fakamaau 'a Siosifá na'e fakafuo ia 'e he'ene tuí. Na'a ne falala kakato ki he 'Otuá 'i he halafononga faingata'a na'e tuku ia ki ai 'e hono ngaahi tokouá. Na'e hanga 'e he'ene falala 'Otuá 'o fakanonga ia he taimi na'a ne fe'iloaki ai mo kinautolú. 'Oku hanga 'e hotau Ki'i Amá 'o fakamanatu mai 'a e mahutafea 'o e 'Otuá. Na'e takitaki lelei mai pe 'a e mo'ui 'a Siosifá ki ha tu'unga mā'olunga 'i he Pule'angá te ne lava ai ke fakahaofi e fonuá mei he 'auha 'oku tu'unuku maí. Na'e taumu'a hono ngaahi tokoua ki he kovi, kae liliu ia 'e he 'Otuá ko e fu'ufu'unga tāpuaki ma'anautolu mo honau hakó. Ko e mahutafea 'o Siosifá na'e 'ikai ma'ana pe ka na'e hoko ia ke toloto monū'ia ai e fonuá pea kau ai pe mo hono ngaahi tokouá. Ko e natula ai pe ia 'o e 'Otua 'o e mahutafeá. 'Oku 'ikai ha 'ata 'o e siokitá ai ka ko e li'oa pe 'a e mo'ui ma'a māmani kotoa pe. Na'e tāpuaki a Siosifa 'e he 'Otuá ke ne hoko ko ha fu'ufu'unga tāpuaki ma'a e kakai kotoa pe. 'Oku tau ma'u faingamālie he 'ahó ni ke tau fili ai ke hangē ko Siosifá.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tokoni’i au keu kumi ki he fakamaau totonú ‘o ‘ikai fai ‘aki ha laumālie lavea pea ki ho mahutafeá ‘o ‘ikai fai ‘aki ha loto siokita. Me’angāue ‘aki au ko e fakahā ‘anga ‘o ho’o meesi, fakamo’ui, mo e nima ‘ofā mo e tokoní. ‘Emeni.

Tūsíte, ‘Aokosi 11: Lau Folofola – Senesi 45: 1-15.

Ki’i Ama: Senesi 45: 7, “Ko ia na’e tuku mai au ‘e he ‘Otuá ke mu’omu’a kiate kimoutolu, koe’uhi ke fakaili ha toe ‘iate kimoutolu ‘i he fonuá, peá ke fai ma’amoutolu ha haofaki mo ha fakamo’ui lahi.”

Pou ‘Ao: ‘Oku tau hokoatu pe he Lēsoni na’a tau fakalaulauloto ai ‘aneafi. ‘Oku hanga ‘e hotau Ki’i Amá ‘o fakae’a mai ‘a e Mo’oni’i me’a felāve’i mo e Laumālie ‘o e ‘Otuá. Kuo ‘osi atu eni ‘a e ngaahi ta’u lahi ‘o hono kakaa’i, ma’u pōpula, tukuaki’i hala mo fakahū pilisone ‘o Siosifa pea ‘okú ne tu’u he lotolotonga ‘o hono ngaahi tokouá. Mahalo ‘e fiema’u ‘e he’etau fai fakamaau faka-e-tangata ke sāuni ‘enau kovi na’e fai. Pea ko e founa fakamaau ia ‘oku tau anga ki ai he’etau nofo mo e lao ‘a e Pule’angá. Ka na’e ‘ikai ke sio pehē ‘a Siosifa. Na’e fao’i ‘ene sió ke a’u atu ki he taumu’a ‘a e ‘Otuá ma’aná. Pea hangē ko ia ne tau lave ki ai ‘aneafi, na’e ‘ikai ke ne tuku e ngāue kovi ‘a hono ngaahi tokouá ke ne fakamele’i ‘ene fe’iloaki mo kinautolú. Na’e fili ‘e Siosifa e Founa ‘a e ‘Otuá ko e fakamaau totonu mo e mahutafea. ‘Oku kehe ‘a e fakamaau ‘a e ‘Otuá mei he’etau fai fakamaau. ‘Oku tau fakakaukau’i ‘a e fakamaau totonu ko e tautea, ko e totongi tuha ‘o e kovi na’e fai maí. Ko e fakamaau totonu ‘a e ‘Otuá ‘oku mā’oni’oni mo mo’oni pea ‘oku fakafou’ou mo fakamānava hake. ‘Oku ‘ākitu’a mei he talanoa ‘o Siosifá ‘a e palani fakamo’ui ‘a e ‘Otuá ke fakafou ai ‘i he’ene tamaio’eiki mātu’aki filí ni. Ko e taimi lahi ‘oku tau feinga ke mahino kiate kitautolu ‘a e ‘uhinga ‘oku hoko mai ai ha faingata’a. Te tau meimei ke fehu’ia pe ko e hā ‘oku faka’atā ai ‘e he ‘Otuá e faingata’á ke tau mo’ua aí. Ko hono palopalemá he’oku ngata pe ‘etau sio ‘i he faingata’á. Ka ko e ‘Otuá ‘okú ne ‘afio’i kakato ‘a e me’a kotoa pea ‘oku ngāue ia, ‘o hangē ko ‘ene fai kia Siosifá, ke liliu ‘a e faingata’á ke hoko ko ha fu’ufu’unga tāpuaki. ‘Oku hanga ‘e he talanoa ‘o Siosifa ‘o ako mai ke tau sio ‘aki ki he mo’ui ‘a e sio’ata ‘o e tuí (*faith*) kae ‘ikai ko e me’a ‘oku tau ongo’i he taimi ko iá (*feelings*). Na’e ‘ikai hala ‘o kapau te ne tautea’i hono ngaahi tokouá, ka na’e fili ‘a Siosifa ke falala kakato mo muimui ki he taumu’a ‘a e ‘Otuá ma’aná. ‘Oku mahu’inga mo mā’olunga ma’u ai pe ‘a e fokotu’utu’u ‘a e ‘Otuá ‘i he fakakaukau ‘a e tangatá. ‘Oku lahi pe ‘a e ngaahi faingata’a ‘oku tau mo’ua ai he mo’uí ni ‘o tatau mo e tu’unga na’e ‘i ai a Siosifá. Ngali kuo tātāpuni mai e matapā ki he feingá pea hangē kuo li’ekina ‘e he ‘Otuá ha’atau feinga ‘oku fai. ‘E mahu’inga ke tau ‘ilo ‘oku ‘ikai ha taimi ‘e fakasitua’i ai kitautolu ‘e he ‘Otuá. Ko ‘ene palōmesi ki he’ene kau Akó pea kiate kitautolu ‘i hotau kuongá ni, “Te u ‘iate kimoutolu ma’u ai pe ‘e au ‘o a’u ki he ngata’anga ‘o māmani.” Na’e ‘ikai ke mahino kia Siosifa ‘i he kamata’angá ‘a e ‘uhinga ‘oku fetaulaki ai mo e faingata’a, ka na’e ‘ikai ke ne faka’atā e faingata’a ke pule ki he’ene mo’uí. Ko e ‘ahó ni ‘oku tau kau fakataha mo e ngaahi tokoua ‘o Siosifá he fakamo’oni ki he taumu’a ‘a e ‘Otuá ma’aná. Tauange ke tau hoko kotoa pe ko e kau Siosifa ‘o tuku ki he ‘Otuá ke ne fai hotau fakakaukau he ‘aho kotoa pe ‘o ‘etau mo’uí.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tokoni’i au ‘e keu falala kiate Koe ‘e ‘Otuá ‘i he taimi ‘oku ‘ikai ai ke mahino kiate au ‘a e me’a ‘okú ke palani mo fokotu’utu’u ma’akú. ‘Emeni.

Pulelulu, ‘Aokosi 12: Lau Folofola – Saame 133.

Ki’i Ama: Saame 133: 1, “Vakai, hono ‘ikai lelei, pea hono ‘ikai sai ke nonofo ha kāinga, ‘o fakataha foki!”

Pou ‘Ao: ‘Oku tau kamata pe ‘a e Lau Folofola ‘o e ‘ahó ni mo e fokotu’u mahu’inga ‘a e fatu Saamé ‘i hotau Ki’i Amá. Ko e fo’i lea ‘okú ne ngāue’aki ko e “lelei” (*good*) mo e sai (*pleasant*). ‘Oku hanga ‘e he lelei ‘o fakasino mai ‘a e fai mā’oni’oni ‘a e ‘Otuá ‘i he me’a kotoa pē pea mo ‘ene fakamaau totonu. Ko e me’a ‘oku saí ‘okú ne fakasino mai ‘a e tāpuaki mo mahutafea, ‘a e fiefia mo e kelesi ‘oku fetafeaki he mo’ui ‘o fakatatau ki he finangalo ‘o e Māfimafi. ‘I he ki’i veesi nounou kae mohu akonaki ‘oku tau sio ki ai he ‘ahó ni, ‘oku tau ‘ilo ai ko e Founa ‘a e ‘Otuá, ‘a e fakamaau totonú mo e mahutafea, ‘oku aka loloto ia ‘i he “nonofo fakatahá” (*unity*). ‘Oku tau ‘i ha kuonga kuo vahevahe’i kitautolu ‘e he kehekehe ‘o ‘etau tuí. ‘Oku faka’ilonga’i ‘aki e kehekehe ‘a e ngaahi mo’oni’i me’a ‘oku tau tu’uaki mo tauhi’i ‘o tatau pe ‘i he Lotú, fāmilí, Pule’angá pea mo ha toe tafa’aki pe ‘i he’etau nofo he sosaieti. ‘Oku hangē ‘a e fo’i lea “Tahá pe ko e nonofo fakatahá” ha lea muli ki he ngaahi fāmili ni’ihi pea ‘oku kei fakaakeake hotau Siasí (*United Methodist Church*) mei he māvaeua mo e *Global*. ‘Oku faingata’a’ia e tokolahi he feinga ki he tahá koe’uhi ko e fai tu’utu’uni ‘a e siokitá, fe’au’auhi ki he ‘uluakí mo e takitaha fai ma’aná. ‘I he taimi tatau ‘oku hoko ai e ngaahi moveteveté mo e māvahevahé ni, ‘oku kei fakaafe’i pe kitautolu ‘e he ‘Otuá ke tau fou ‘i ha hala kehe. ‘Okú ne fakaafe’i kitautolu ki ha fetauhi’aki ‘okú ne katoi mo fakasino ‘a e laumālie ‘oku vilitaki ki he fakamaau totonú, manako ki he fai meesi mo e fai ‘ofā. Ko e fakamaau totonu ‘a e ‘Otuá ‘oku ‘ikai ko ha me’a fakalao pē, pe ko ha tautea. ‘Oku uho ‘aki ia ‘a hono tokanga’i mo ‘ofā’i ‘a

e taha kotoa pē he na'e ngaohi 'i he 'Imisi 'o e 'Otuá. Ko e fakamaau totonú 'oku fekumi ki he fakalelei, mo e lelei fakalūkufuá. 'Oku tupulaki 'a e "nonofo fakatahá" 'i he taimi 'oku lā fonu ai 'a e fakamaau totonú 'i he nofo 'a kāingá. 'Oku ngāue 'a e "Tahá" ki hono fakatupulekina 'a e mahutafea 'o e 'Otuá. Ko e taimi 'oku tau fononga fakatahá ai mo e 'Otuá pea 'oku tau toloto monū'ia 'i he'ene mahutafeá. Ko e talaloto ia 'a Tevita he Saame 23, "Ko hoku Tauhi 'a Sihova 'e 'ikai te u masiva." 'Oku mohu pea fonu ma'u pe 'a e taha 'oku fononga pe nofo 'i he malumalu 'o Sātai. Ko e ngaahi vā fetauhi'aki 'i he nofo 'a kāingá na'e kamata ke ngāvaivai kuo toe mālohi mai, pea 'oku fengāue'aki e taha kotoa pe ma'a 'enau lelei. Kuo fetongi 'e he 'amanaki lelei 'a e ngaahi fakakaukau 'o e hangē ka molé 'a e 'amanaki. Ko e taimi 'oku tau fili ai ki he Founa 'a e 'Otua pea kuo pau ke 'i ai e me'a te tau feilaulau'i. Ko e nonofo fakatahá 'oku 'ikai 'uhinga ia ke tau fakangalingali 'o pehē 'oku 'ikai ha tokehekehe. 'Oku 'uhinga ia, 'oku tau feinga ke muimui ki he founa 'a e 'Otuá, kae 'ikai ko 'etau founá. 'Oku tau fili ke nonofo melino 'o 'ikai ke fakasitua'i e mo'oni mo kumi ki he fakalelei kae 'ikai fakasitua'i ai 'a e fai mā'oni'oni.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tokoni'i au keu malava 'o li'aki 'a e ngaahi me'a 'oku ou tokehekehe ai mo hoku kaungā fonongá, kau malava 'o pipiki ki he me'a 'oku ou taha ai mo kinautolú, ko koe Sīsū pea mo e ikuna na'a ke fai 'i Kalevalé. 'Emeni.

Tu'apulelulu, 'Aokosi 13: Lau Folofola – Saame 133.

Ki'i Ama: Saame 133: 2-3, "Oku hangē ko e lolo lelei na'e lingi ki he 'ulú, Na'e hifo ki he kava ē, Ki he kava 'o 'Ēloné; Na'e hifo ki he kola 'o hono kofú; Hangē ko e hahau 'o Heamoné, na'e hifo ki he ngaahi mo'unga 'o Saioné: he ko e potu ia na'e tu'utu'uni ai 'e Sihova hono tāpuekina, ko e mo'ui 'o ta'engata."

Pou 'Ao: 'Oku tau toe hokoatu pē he Lēsoni na'a tau fakalaulauloto ai 'aneafi. 'Oku ngāue'aki 'e he fatu Saamé 'a e ongo 'imisi 'e ua ke fakamatala'i 'aki 'a e matamatalelei 'o e nonofo fakatahá (*unity*) 'a e kakai 'a e 'Eikí: ko e lolo na'e fai 'aki 'e 'Elone 'ene paní mo e hahau 'o e Mo'unga ko Heamoní. 'Oku fakasino mai 'e he ongo 'imisi ni 'a e mo'oni ko e "nonofo fakatahá", melino mo feongoongoi 'oku 'ikai ko ha me'a pe ke ma'u he mo'ui ni, ka ko e me'a'ofa fungani fakalangi ia 'oku 'afio ai 'a e 'Otua Māfimafi pea mo 'ene 'alo'ofa lau'itāniti. Ko e 'uluaki 'imisi, 'a e lolo na'e tafe hifo ki he kava 'o 'Ēloné 'okú ne fakasino mai 'a e hōifua 'a Sihova ki he toko taha 'oku pani 'aki e loló pea mo 'ene fakatapui ia ki he fatongia 'oku Ui ia ki aí. Ko e fakatātā eni 'o e mahutafeá. 'Oku 'ikai ke "pipiki pe lolo" ki he 'ulú kae "tafe" hifo ki he kavá mo e toenga 'o hono teungá. Ko e me'a tatau 'oku hoko ki he kakai 'a e 'Otuá 'i he taimi 'oku nau tui ai mo falala kia Sihová, nonofo fakatahá 'i he melino, fekoekoe'i mo uouangatahá, pea 'oku fonu mahuohua 'a 'enau mo'ui 'i he kelesi 'a e 'Eikí. 'Oku hanga 'e he nonofo fakatahá (*unity*) 'o fakatupu ha 'ātakai 'oku lava ai ke a'usia 'e he kakai kotoa 'a e 'Eikí 'a 'ene 'ofá, melinó mo 'ene kelesi. Ko e 'imisi hono ua, 'a e hahau 'o e Mo'unga Heamone pea mo 'ene kapui 'a Saione. 'Oku 'ilo'i 'a Mo'unga Heamone 'aki 'a e mahutafea 'o hono hahau he pongipongi kotoa pe pea 'okú ne fakakoloa 'a e lau ua mo e ngaahi tafatafa'aki mo'unga. 'Oku lanumata e funga 'o e fonua ko e faka'ilonga 'o e mo'ui mo e mahutafea. 'Oku mātu'aki mahu'inga 'aupito e hahau mo 'ene ngāue fakaofo 'i ha feitu'u 'oku vela hono 'ea (*dry climate*). Ko e me'a tatau 'oku fai 'e he "nonofo fakatahá" ki he 'etau mo'ui faka-laumālie. 'Okú ne fakafo'ou 'a e laumālie mafesi pea fakamānava hake 'a e loto 'oku mafasiá, fakanonga e loto hoha'á pea fakalelei'i mo e ngaahi vā kuo maumau 'i he feohí. Ko e taimi 'oku hoko ai ha tokehekehe pea hangehangē ka ne fakakā'anga e fiefiá pea vaivai ai mo e tui pea 'oku tokoni 'a e "nonofo fakatahá" ki hono langa hake, fakaivia mo poupou'i ha lotosi'i. 'Oku fakamanatu mai 'e hotau Ki'i Amá 'a e Mokoi mo e Fiefia 'a e Māfimafi 'i he'ene 'afio mai 'oku nonofo melino mo uouangatahá hono kakaí pea nau fononga fakatahá 'i he 'ofá. 'Oku 'ikai 'uhinga e "nonofo fakatahá" ke tui tatau kotoa e kakai. 'Oku 'uhinga ia ki he fili kotoa ke nau fefakamolemole'aki pea manatu'i ko e faka'aki'akimui 'o 'ikai ko e pōlepolé 'a e "sipinga 'o e mo'ui." 'Oku mahu'inga ange 'a e lelei ki he fakalūkufuá 'i he fakafo'ituitui. Ko e lotu ia na'e fai 'e Sīsū ma'a 'ene kau Akó pea mo kitautolu he 'ahó ni, ke tau taha 'o hangē ko 'ene TAHA mo e Tamaí.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Ngaohi au 'Eiki ke u hoko ko e me'angāue 'o e "nonofo fakatahá" (*unity*) 'o tatau pe he famili, Siasi mo e sosaieti foki. 'Emeni.

Falaite, 'Aokosi 14: Lau Folofola – Loma 11: 1-2a, 29-32.

Ki'i Ama: Loma 11: 1-2a, "He kuo situ'a koā 'a e 'Otuá ki hono kakaí? Ko e 'Isileli foki au. Ko e mokopuna au 'o 'Epalahame he matakali Penisimani. Kuo te'eki 'aupito ke situ'a 'a e 'Otuá ki he kakai na'a ne 'uluaki filí" (*Taulua*). "PEA 'oua leva. Kuo li'aki koā 'e he 'Otua hono kakaí? Molekemama'o! He ko au foki ko e tangata 'Isileli, ko e toko taha 'i he hako 'o 'Epalahamé, ko ha ha'a Penisimani. Kuo 'ikai li'aki 'e he 'Otuá hono kakaí, 'a e kakai na'a ne toka mea'i" (*Moliton*).

Pou 'Ao: Fai 'ene va'inga 'i lotofale, 'o 'ikai ke ne tokanga'i e vaasi lanu koula 'oku tuku he funga tepile kaí. Holomui ia 'o tau ai. 'Osi 'ilo'i pe 'e he ki'i tamasi'i 'e 'ita lahi 'ene fa'ē he na'e 'osi tu'o lahi 'ene fakatokanga ki ai 'o kau ki he vaasi. Lele fakavave hake ki hono loki 'o tāpuni'i mai pea ta'ota'o hono mohengá mo e ilifiá. 'Oku fanongo hake pe ki he fakamoulu hono fakaava mai e matapā, tangutu he tafa'aki mohingá mo ala atu ki hono 'ulú. 'Oku fakaasiasi hake 'oku malimali hifo pe 'ene fa'ē. *"Na'a ke talangata'a ki he me'a na'a ku talaatú, ka 'oku ou kei 'ofa pe 'ia koe. Pea 'e 'ikai ha me'a te ne liliu 'a 'eku 'ofa 'ia koe, he ko hoku foha koe."* 'Oku hanga 'e he 'apositoló 'i hotau Ki'i Amá 'o fakamanatu mai 'a e me'a tatau kia kitautolu. 'To, 'oku tau talangata'a mo fakatupu houhau he taimi lahi, ka 'oku kei hulu atu pe 'ofa 'a 'etau Tamai fakalangí 'i he 'etau maumau 'oku faí. Ko e talanoa 'o e tauhi vā 'a 'Isileli ki he 'Otuá ko e talanoa 'o e vaasi koula 'oku toutou maumau. Ka na'e 'ikai ke fakasitua'i ai kinautolu 'e Sihova. Na'a nau kei hoko pe ko 'ene pele. Ko e me'a tatau 'i he taimi 'o Sīsū. Na'a ne hā'ele mai ki hono kakai tonu ka na' e 'ikai ke nau tali ia ko e Misaia. 'Oku hanga 'e Paula 'o fakapapau'i mai neongo 'a e 'alu mo foki, 'utu mo lilingi 'a 'Isilelí, ka na'e 'ikai ke tukuange kinautolu 'e he 'Otuá. Na'e fakatataa 'aki ia, ko e 'Isileli mo'oni, ko 'ene kui 'a 'Epalahame pea ko e ha'a Penisimani. Ko hono fakahaofi ia 'e he 'Eiki ko e fakamo'oni ofi taha ia ki he 'ikai ke fakasitua'i 'e he 'Otuá 'ene kakai filí. 'Oku fakae'a mai 'e hotau Ki'i Amá 'a e mo'oni'i me'a ko eni fekau'aki mo e 'Otuá: 'oku hulu atu 'ene 'ofa'i kitautolu 'i he 'etau 'of'i kitautolu pea 'okú ne fai ki he'ene folofola. 'Oku 'ikai ha taimi 'e ka'anga ai 'a 'ene 'ofa mai ki hotau fa'ahingá. 'Oku 'ikai lava he 'etau tēnounou ke ne ta'ofi e 'ofa mai 'a e 'Otuá. 'Oku 'ikai lava 'e he fetongitongi 'a e ngaahi kuongá ke ne liliu e 'ofa a'u mai 'a e 'Otuá. Ko 'ene 'ofa ki 'Isilelí na'e 'ikai makatu'unga ia 'i he'enu fai angá, ka na'e makatu'unga 'i he'enu fai kovinanité. Ko e me'a na'e mo'oni felāve'i mo e 'Otuá 'aneafi, 'oku pehē pe he 'ahó ni pea 'e pehē ai pe 'o lauikuonga pea ta'engata. Ko e 'ofa ia 'okú ne fakalotolahi'i kitautolu 'i hotau kuongá ni. 'Oku 'i ai e taimi 'oku tau hē mama'o ai 'o fakakaukau 'oku 'ikai hatau toe faingamālie ki he Pule'anga 'o e 'Otuá. Kuo lahi faufau 'etau tōnounou mo e fakatupu houhau pea e faingata'a ke toe lava hano fakamolemole'i. Ko e fanafana ia 'a e fili 'oku fai he taimi kotoa pe 'i he'ene feinga ke motuhi kitautolu mei he 'ofa 'a Kalaisi. 'Oku fakamanatu mai 'e hotau Ki'i Amá, ko 'ene 'ofa 'oku lahi 'aupito ange ia 'i he'etau tōnounou. 'Oku 'ikai ha taimi te ne fakasitua'i ai ha taha na'a ne ui mo fili. Fakafeta'i he 'oku tulimui ma'u mai pe 'ene kelesi ke fai hotau fakaakeaké, fakahaofi mo fakamo'ui.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Fakafeta'i he 'ofa lahi kuo u toloto monū'ia ai he taimi 'oku ou ongo'i masiva ai mo li'ekinā pea mo ho'o kei hoko ko hoku To'utakanga Pikima'u pē. 'Emeni.

Tokonaki, 'Aokosi 15: Lau Folofola – Matiu 15: 21-28.

Ki'i Ama: Matiu 15: 28, "Pea tali 'e Sīsū 'o ne pehē kiate ia, 'Fefine, tā 'oku lahi ho'o tuí; 'e fai ma'au 'a e me'a 'okú ke loto ki ai.' Pea na'e mo'ui 'ene ta'ahiné mei he feitu'ula'ā ko iá."

Pou 'Ao: Ko e faka'osi eni 'o e talanoa mālie ki he fetaulaki 'a Sīsū mo e fefine Kenaní. Pea ko hotau Ki'i Amá ko hono tāpuaki ia 'i he'ene tutui mo vilita'e'unua ke fai e me'a na'a ne kolé. Na'e 'ikai ngata pe 'i hono fakamo'ui 'o 'ene tamá ka na'e tō ma'ana 'a e tāpuaki mā'olunga taha kuo foaki 'e Sīsū ma'a ha toe taha, "Fefine, tā 'oku lahi ho'o tuí." Ko e hā e me'a na'a ne ngaohi 'ene tui ke lahí? Ko e lahi 'a e tuí 'oku 'ikai 'uhinga ia 'oku 'ikai ke toe 'i ha me'a ke fehu'ia pe 'oku 'osi ai e ilifiá mo e palopalemá. 'Oku 'uhinga pe ia ki he loto 'oku pikima'u (*confidence*) 'ia Sīsū neongo e lahi 'a e faingata'á. Na'e tui e fefiné ko Sīsū toko taha pe te ne lava 'o fakamo'ui 'ene tama. Ko 'ene 'amanakí mo e fakatu'amelí na'e 'ia Kalaisi toko taha pē. 'Oku mālie 'etau vakai ki he fa'ahinga lototo'a pehē, he neongo na'e faka'apē 'a e talí, ka na'e 'ikai ha'ane holomui. Na'e 'ikai ke ne tali ke fakavaivai'i 'ene tuí 'e ha toe me'a 'o a'u ai pe ki hono fakalongolongo'i iá. 'Oku 'ikai sola ha taha ki he fefiné ni he ko e me'a tatau 'oku tau faí. 'Oku tau lotu ke tokoni'i si'i kau mahaki'ia, fakalelei mo fakaakeake si'i kaungā pilikimi 'oku loto mafesi, huluhulu mo fakamaama si'a ni'ihí kuo toloto 'i ha pō'uli lāloó he halafonongá. Ko e taimi 'oku 'ikai ke hoko ai e me'a na'a tau lotu ki ai pea 'oku tau fakakaukau kuo 'ikai ke fanongo mai e 'Otuá ki he 'etau lotú. Kapau 'oku 'i ai ha me'a 'oku tau ako mei he fefine Kenani, pea ko eni ia: ko e tui mo'oni 'oku 'ikai ke toe hiki ia meia Kalaisi, 'o a'u ai pe ki he taimi 'oku faingofua ange ai ke tau lī taelí. Ko e tui eni 'a e fefine na'e 'ikai hano tu'unga ke ne 'eke ai ha'ane totonu kia Sīsū 'i he me'a na'a ne fiema'ú. Na'a ne tui ko e ha pe ha ki'i momo 'e tō mei hono fofongá, kuo 'osi lahi fe'unga pe ia ke ne feau 'ene fiema'ú. Pea he hono 'ikai ke matangi mālie pea tokamālie ai e taulangá ke faka'ali'ali ai e mafai aofangatuku 'o e 'Otuá. Na'e 'ikai ke ngata pe 'i hono fakamo'ui 'e Sīsū hono 'ofefiné ka ne toe fakalāngilangi'i e fefiné 'o hangē ko hotau Ki'i Ama. Ko e maná na'e fakafokifā pe 'ene hokó, ka ko e tui na'a ne ue'i a Sīsū ke maná, na'e toka loloto ia he mo'ui 'a e Kenani, ko e senitaile. Na'a ne ikuna he na'e 'ikai ke ne tali ke hanga 'e he faingata'a na'a ne fekuki mo iá 'o fakavaivai'i 'ene tuí. Na'e 'ikai ke ne lau 'oku lahi ange 'a e faingata'a na'e fekuki mo ia 'i he mafai fai fakamo'ui 'o Kalaisi. 'Oku lahi pe 'a e ngaahi faingata'a 'oku tau fekuki faka'aho mo iá, pea 'oku mahu'inga ke 'oua na'a tau tali 'oku lahi

ange ia 'ia Kalaishi. 'Ofa ke hoko 'a e Kenani ni ko ha fakalotolahi ia kiate kitautolu 'i he halafononga 'o e mo'ui ni. Ko e 'Eiki na'a ne fanongoa 'ene fākafoá, 'oku ne fanongoa 'etau tangi. Ko e Fakamo'ui na'a ne fakalangilangi'i e fefine senitailé koe'uhi ko e lahi 'ene tui, 'oku kei ngāue pe 'i hotau lotolotonga. Tauange ke pehe pe 'etau tui mo e falala kakato ki he 'Eiki ko hotau Huhu'i mo hotau Fakamo'ui.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Ko e tui te tau lava ai, 'A e tui mo e fa'a kataki, Ko e mahafu ia. Kau fua kolosi pe ke a'u, 'Enau Kalauni kuo pau, 'Oiau 'a e fiefia. 'Emeni.

Sāpate, 'Aokosi 16: *Sāpate hono 11 Hili 'a e Penitekosi. (Lanumata).*

Lēsoni: Senesi 45: 1-15; Saame 133; Loma 11: 1-2a, 29-32; Matiu 15: 21-28.

Mōnite, 'Aokosi 17: Lau Folofola – 'Ekisoto 1: 8-14.

Ki'i Ama: 'Ekisoto 1: 8-10, "Pea na'e hoko 'o pule ki 'Isipite ha tu'i kehe, 'a ia na'e 'ikai te ne 'ilo 'a Siosifa. Pea ne pehē ki hono kakai; Vakai, ko e kakai ni ko ha'a 'Isileli 'oku nau tokolahi mo mālohi 'iate kitautolu; 'ē, tau fai fakapotopoto ki ai; na'a nau toe tokolahi ange, pea ka faifai pea hoko ha tau, pea nau kau foki kinautolu mo hotau ngaahi fili, 'o tau'i kitautolu, 'o nau 'alu ai mei he fonua."

Pou 'Ao: 'Oku tala 'e *Mahatma Gandhi* "Ko e fili 'a e manavahē; Ka tau pehē 'etautolu ko e fehī'ā."

(The enemy is fear. We think it is hate.) Oku hā 'a e mo'oni ko iā 'i he talanoa 'o hono ngaohikovia 'a e kakai 'Isileli 'i Isipitē. Ko e kakai na'e tupu mei he ngaahi foha 'o Sēkopé kuo nau "tupu 'o hangē ha neveneve, 'io, na'a nau fu'u tokolahi mo kaukau 'aupito 'aupito; pea na'e fonu 'a e fonua 'iate kinautolu." Pea ko e me'a pe ia na'e hokó, ko hono kamata ke fatu ha fakakaukau 'o fakahilihili'i kinautolu ke mahino ko e "kehe." Kamata ke lau 'e Felo ko e kau 'Isileli ko e "koloa pe nāunau" pē 'a 'Isipite ke pule'i 'enau tupú pea ta'ofi mo ha'anau fakafepaki pe angatu'u 'e fai. Kuo kamata ke liliu 'a e tu'unga 'o e kau Hepelū mei he kakai nofo mai kae 'ofa'i, ki he fa'ahinga 'oku fakatu'utāmaki ki he mo'ui 'a e kakai 'Isipitē. Pea ake 'a e "ilifia" mo e manavahē ki he kehē 'o hangē ko hotau Ki'i Amá. Tā ko e 'ikai pē fie'ilo 'e ha taha ki ha taha kehe, 'oku kamata e fa'ahinga fakakaukau 'oku ne langa 'a e ki'i 'a vahevahe ke fakamahino ko e taha ko ia ko e "kehe," pea kamata ai mo e hu'uhu'u mo e mahalo kovi 'o iku ki he taufehī'a. 'Oku 'ikai ke tau 'ilo pe na'e anga fēfē 'a e a'u 'a e Felo ko 'enī ki he talonī, ta'e te ne 'ilo e hisitōlia hono fonuá. Ka 'oku mahino, 'oku 'ikai toe sio 'a Felo ia ki ha lelei mei he kakai Hepelū, ko 'ene sió, 'oku makatu'unga he'ene manavahē (*fear*) ki he fōtunga, mo e tō'onga mo'ui 'a e kakai Hepelū pea ko e tu'utu'uni ke fakapōpula'i. Kuo 'ikai tē ne fie siofi 'a e lelei ne fai 'e Siosefa mo e kakai Hepelū ma'a 'Isipitē. Ko e taha 'o e faingata'a lahi 'oku tau fe'ao mo ia he fonuá ni 'o tatau pe mo Tonga mo ha toe fonua, ko e lau lanú. Ko e fa'ahinga fakakaukau 'oku ma'u 'e he ni'ihi, tautautefito kiate kinautolu na'e fanau'i hake he fonua ko iá, ko kinautolu pe 'oku totonu ke 'anautolu 'a e lelei kotoa 'o e fonuá. Ka 'i ai leva ha taha mei ha fonua kehe 'oku nofo mai pea liliu kakai 'o hoko ko e "nofo fonua" 'e kei lau pe kinautolu ko e kehe koe'uhi ko e kehe honau 'ulungaanga fakafonuá, lanú, leá mo e tō'onga mo'ui. 'Oku kei ongo'i pe 'e he kau 'uli'uli ni'ihi ko e kehe kinautolu 'i he founga ngāue 'oku fai 'e he kau Polisi mo e ni'ihi e kakai 'o e fonuá kia kinautolú. Pea na'a faifai pea tau pehē kuo tau hao mei he faingata'a ko iá, ka ko e taimi kotoa pe 'oku tau lau ai 'oku tau sai ange 'i ha taha koe'uhi ko hotau lanú, leá, 'ulungaanga fakafonuá (*culture*) mo e tō'onga mo'ui, pea ko e taimi tatau ai pe ia 'o 'etau hangē ko Felo pea mo e 'Isipite 'oku talanoa ki ai hotau Lēsoni. Pea na'a mo 'etau fe'ao mo hotau kaungā fonongá, 'oku fatu 'a e tāufehi'ā mei he "manavahē" na'a sai ange 'a e taha "kehē" pea fatu ai 'a e hu'uhu'u, mahalo kovi, pea iku ki he fehī'a. Tauange ke tau muimui ki he siate folau 'o e mahinā, "Ke Tau Fili ki he Founga 'a e 'Otuá, ko e Fakamaau Totonu mo e Mahutafea," ke tau malava 'o li'aki ai 'a e "manavahē" he 'oku lahi 'ānoa pe 'a e lelei 'a e 'Otuá ke tau inasi kotoa ai.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tokoni'i au keu malava 'o li'aki 'a e "manavahē" ki hoku kaungā fonongá, kau malava 'o muimui ki he founga 'a e 'Afioná. 'Emeni.

Tūsíte, 'Aokosi 18: Lau Folofola – 'Ekisoto 1: 15-22.

Ki'i Ama: 'Ekisoto 1: 17, "Ka ko e ongo mā'ulí na'a na manavahē kia 'Elohimí, pea na'e 'ikai te na fai 'o hangē ko e tu'utu'uni 'a e Tu'i 'Isipitē kiate kinaua, ka na'a na tuku ke mo'ui 'a e tamaiki tangatá."

Pou 'Ao: Ne tau lave 'aneafi ki he ngāue 'a e "manavahē" mo e "ilifía." 'Okú ne kāpui 'a e lotó mo e 'atamai 'o makatu'unga ai 'a e tāufehi'a, pea hangē 'oku taki pōpula'i 'e he manavahē 'a e lotó mo e 'atamai ke fehī'a ki he tokotaha pe ko e me'a 'oku ilifía ki ai. Kae makehe atu 'a e kau fefine 'oku talanoa ki ai hotau Ki'i Ama ki he 'ahó ni. Na'e 'ikai ha'anau teitei toka'i 'e taha e tu'utu'uni 'a Felo ke nau ilifía mo manavahē ki ai. Tau vakai ki he fakafofo 'o e ngāue 'a e kau fefiné ni, ko e ni'ihi 'oku hā honau hingoá, pea ko e ni'ihi ko 'enau ngāue pe 'oku 'asi.

Ko hono fakafaikehekehe'i 'onautolu mei he toenga 'o e kau 'Isipité, "ko e kau fefine Hepelū 'oku 'ikai te nau hangē ko e kau fefine 'Isipite; ka 'oku nau mālohi," pea nau fanafanau 'o tokolahi mo lauta 'a e kau Isileli. Mahulu atu 'a e 'atamai'ia 'a Sifila mo Puá, he na'e tō 'a Felo 'i he'ena fakamatalá. Pea makehe atu 'a e mohu founa 'a e fa'ē 'a Mōsesé 'i he'ene talotalo ke fūfū 'a Moses 'i he vai, 'o ngaohi hono ki'i kato/'a'ake ke matu'uaki e ha'aha'a 'o e vaitafe Nailá. 'Oku hā 'i he talanoá 'a e ki'i tuofefine 'o Mōsesé, 'a Meliame, na'e tu'u pe mei he mama'o 'o le'ohi hono ki'i tuonga'ané lolotonga 'ene tete 'i hono ki'i 'a'ake 'i he vaitafé. Ko e pilinisesi Isipite na'á ne 'ave 'a Mōsesé ke tauhi, kae 'uluaki talotalo mo e ki'i tuofefine ke tuku ki he fefine Hepelū, ka ko 'ene fa'ē, ke tauhi ki he tamasi'i. Ko e katoa 'e kau fefiné ni, na'á nau lototo'a pea fakaofo 'enau fakahoko fatongia, he na'e fou mai ai 'a e fai fakamo'ui 'a e 'Otuá. Ka tau vakai ki he kau fefiné, tukukehe ange 'a e 'ofefine 'o Feló, ko e ha'a me'avale kotoa; na'e 'ikai ke 'i ai hanau tu'unga 'i he sosaietí, fonuá mo e lotú. Pea mahalo na'e tokoni 'a e 'ikai ke 'ilo'i kinautolu 'i he nofo, ke nau ma'u ha loto tau'ataina ke fakahaoi 'a e longa'i fānau Hepelu na'e tu'utu'uni ke fakapongi. Na'e 'ikai ke nau ongo'i pe pōpula ki he manavahē. Na'e mā'olunga ange 'enau manavahē ki he 'Otuá 'o 'Isileli 'i he'enu ilifia ki he tu'i na'á ne fai e tu'utu'uni fakapō. Tauange ke hoko 'a e fai fatongia 'a e kau fefiné ko e fakalotolahi kiate kitautolu 'i he fononga 'oku tau fai. Te tau ala tānaki atu ha ngaahi hingoa kehe mei he'etau fonongá-ko e ngaahi kui, fa'ē, faiako, failautohi faka-Sāpate. Pea tau vakai ai ki he 'ofa 'a e 'Otuá 'oku fakafou mai 'i ha'a fefine, 'o hoko 'a 'enau ngāue, pe 'oku lahi pe si'i, ka 'oku hoko ko hotau fakakoloa mo hotau fakamo'ui. Pea mahulu atu 'a e hoko 'a 'enau ngaahi ngāue, tatau mo e ko e kau fefine 'i he talanoa 'o 'Isileli, ke fakaiuia mo fakalotolahi'i kitautolu ke tau fai pehē mo kitautolu foki – ke tau hoko ko e fakamo'ui ki ha ni'ihī kehe.

‘Ānau, Lotu mo e Aukai: 'Oku ou fakamālō atu 'i he koloa lelei neu 'inasi ai 'i he kau fefine na'a ke fakafou mai 'i he'eku mo'ui ko hoku fakakoloa mo hoku fakalahi. 'Emeni.

Pulelulu, 'Aokosi 20: Lau Folofola – Saame 124.

Ki'i Ama: Saame 124: 2-5, "Ka ne ta'e'oua 'a e kau mai 'a e 'Eiki 'I he 'ohofi mai 'a e kakai: Pehē na'a nau folo mo'ui kitautolu, 'I he kakaha mai 'enau houhaú; Pehē ne lōmekina kitautolu 'e he ngaahi vai, Kuo laka 'i he'etau mo'ui 'a e vai fānofano; Pehē ne laka 'i he'etau mo'ui 'a e vai fāfielahi.

Pou 'Ao: 'Oku tau maheni mo e ki'i tu'unga lea faka hua ko e "ta e ka-ne;" ko e lea 'o e tu'a ngāue kuo fehalaaki pea fai 'a e hahanu mo e 'anaua ki ha tūkunga kehe. Ko e 'ahó ni 'oku tau vakai ki he fatu Saamé mo 'ene "tā 'a e ka-ne," 'o 'ikai ko e "ka-ne" 'o e hahanu mo e fakatomala, ka ko e "ka-ne" 'o e fakafeta'i mo e fakatumutumu 'i he fu'u lelei kuo fakahoko 'i he kau mai 'a e 'Eiki. Pea ngāue'aki 'e he fatu Saamé 'a e ngaahi lea mahino mo fefeka ke ne fakamatala 'i 'a e taupotu 'o e faingata'a na'e tu'unuku mai, "ka-ne" ta'e'oua 'a e kau mai 'a e 'Eiki: folo mo'ui, lōmekina, ha'alu 'i he nifo 'o kinautolu. Ko e taipe tonu pe ia 'o e mo'ui 'i he kuonga faingata'a 'oku tau fononga ai. Ka tau vakai ki māmani lahi, kuo fakahingoa 'e he kau 'ilo'ilo 'a e kuongá ni ko e Kuonga 'o e Tala-'Iló, *Age of Information*. Ko hono me'angāue ko e initānetí mo hono ngaahi mitia faka-sōsialé, telefoni "'ilo'ilo" (*smart phone*). Ko e kotoa 'o e ngaahi me'a- ngāue 'oku taku ko e ngaahi me'angāue "ilo'ilo mo potó" 'oku nau malava ke kaiha'asi 'a e lotó mo e 'atamai, pea mole 'a e tau'atāina, 'o hangē kuo taki pōpula'i kitautolu 'e he ngaahi me'angāue faka-tekinolosiá. Ka tau vakai ki he natula 'o e 'ahó ni-'oku lahi ange e taimi 'o e fāmili 'oku kūmoa 'e he tekinolosiá faka-e-onopooni ko ení. Te tau 'i he loki pe 'e tahá, ka 'oku 'ikai ke fai ha talanoa, pe ko ha fe'uhi'aki, he 'oku takitaha sio pe ki he'ene ki'i telefoni. 'Oku mole 'a e taimi 'i hono muimui 'i 'a e fiema'u 'a māmani 'o fou mai 'i he *Facebook, Tik Tok* mo e ngaahi mitia kuo tau faka'atā ke nau tu'utu'unia 'etau mo'ui. Ka tau vakai ki he ngaahi fatongia 'oku tau tulituli ke fakakakató, 'oku lauta pea 'ikai ke 'i ai hano ngata'anga, pea hangē 'oku tau hiki pe mei he fatongia ki he fatongia. Ka tau vakai ki he 'etau fai tu'utu'uni ki he'etau pa'angá mo ho'etau koloá, 'oku hangē 'oku pule keheá, he 'oku 'osi 'i ai pe 'a e ngaahi fiema'u ia 'oku tau fakakaukau 'oku fu'u vivili pea 'e 'ikai ke ala tuku ia. 'Oku fiema'u ke fakatau é mo é he 'oku 'i ai 'a e me'a pehē 'a e kaungā'apí. 'Oku fiema'u ke u hangē ko me'a mo me'á. 'Oku faingofua 'aupito ke "folo mo'ui" kitautolu 'e he ngaahi me'a 'o e māmani ko 'ení. Pea tau hanga hake pe kuo lomekina kitautolu 'i he ngaahi vai ta la 'o e mo'ui ko 'eni. "Ka ne" ta'e'oua 'e kau mai 'a e 'Otuá, ko e ngaahi me'a ia te tau iku ki ai. Ko e ngaahi ngāue kotoa 'oku tau fakahokó, 'o kau ai 'a 'etau feohi mo e tekinolosiá, fakahoko fatongia mo 'etau fai tutu'utu'uni ki he'etau pa'angá mo e koloá, 'oku fiema'u kotoa pe ke fakakau mai 'a e 'Otuá ki ai. Ko e taimi pe kuo tau li'aki ai 'a e 'Otuá 'o 'ikai ke kau mai, pea fehalaaki leva 'a e mo'ui, pea na'a mo e me'a na'e sai mo lelei, 'o hangē ko e ngaahi fatongia 'oku tau fakahokó, 'e ala hoko pe 'o maumau mo fehalaaki 'o kapau 'e 'ikai "kau 'a e 'Eiki." Tauange ke tau kau mo e fatu Saamé 'i hono tā 'a e "Ka-ne ta'e'oua 'e kau mai 'a e 'Eiki," ke tau mavahe mei he "tā 'o e kané" 'i ha'atau tō ki ha faingata'a mo ha mala'ia.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E ‘Otua Mafimafi, hā‘ele mai ‘o kau ‘i he ‘eku ngaahi me‘a kotoa pe ‘i he ‘ahó ni pea fai ma‘u ai pe. ‘Emeni.

Tu‘apulelulu, ‘Aokosi 20: Lau Folofola – Saame 124.

Ki‘i Ama: Saame 124: 8, “Ko hotau tokoní ‘oku ‘i he huafa ‘o Sihová, ‘A ia ne ne ngaohi ‘a e langí mo e fonuá.”

Pou ‘Ao: ‘Oku hoko atu ‘etau fakalaulauloto ‘i he Saame ‘o e fakafeta‘i he kau mai ‘a e ‘Eikí he fononga ‘oku tau faí. Hangē ko hono kaveingá, “Ko e ‘Otuá ko e Malu‘anga ‘o Hono Kakaí,” ‘Oku fai ‘e Tevita ‘ene fakamālō ki he ‘Otuá ko ‘ene haofaki ia mo hono kakaí mei he ngaahi fakatu‘utamaki fakalilifu ne mei lōmekina ai ‘enau mo‘uí. Hangē ko e lave ne tau fai ‘aneafi na‘e fakamahino ‘e Tevita ‘oká ne ta‘e‘oua ‘a e kau mai ‘a e ‘Eikí, pehē ne lahi e ngaahi faingata‘a ne tō ki aí, pe mole ai ‘enau mo‘uí. ‘Oku faka‘osi‘aki leva ‘a ‘ene fakamahino ko hotau tokoní ‘oku ‘i he huafa ‘o Sihová ‘a ia na‘á ne ngaohi ‘a e langí pea mo māmaní, pea ko ‘etau Ki‘i Ama ia he ‘aho ko ‘ení. ‘Oku fakafetaulaki‘i heni ‘e he fa‘u Saamé ‘a e mafai mo e ngāue ‘a e ‘Otuá ‘o fengāue‘aki ki hotau fakahaofi. Ko e ‘ulungaanga tatau foki ‘eni ‘oku tau vakai ki ai he pilikimi ‘oku tau fai hotau kuongá. Kuo lahi e ngaahi me‘a kehekehe kuo ngaohi ‘e he tangatá ko honau falala‘anga. ‘I he Saame ko ‘ení ‘oku mahino e me‘a ‘e ua: ko e falala ki he tangatá mo hono ivi mo ‘ene fakakaukau, pē ko ‘etau falala kia Sihova, “A ia ne ne ngaohi ‘a e langí mo e fonuá.” ‘Oku mo‘oni heni ‘a e hua ‘oku taka, “ke tuku ‘a Sihova ‘oku paú, ka tau ‘ai ‘etautolu ‘a e ta‘epaú.” Na‘e pau ‘a Sihova ‘i he kuonga ‘o Tevitá, ko e tu‘i mo e ‘eikitau laulōtaha ‘o ‘Isilelí ‘okú ne fakamahino mai ki hotau kuongá, ko Sihova pē ‘a hono malu‘angá pea mo hono ‘amanaki‘angá. Mole ke mama‘o ha lava ‘i hono potó mo ‘ene taukei he mala‘e táu, tauhi sipí, pe ko e tu‘i ‘o ‘Isilelí ‘o ‘oange ha maama mo ha poto pe to‘a fe‘unga ke malu‘i ia mo hono kakaí. ‘Oku fēfē ‘a kitautolu mo e fili ‘oku tau faí? Na‘a ‘oku tau fili pe kia Sihova he ko e konga ia ‘o hotau tukufakaholo ‘i he ta‘u ‘e 200 kuo lākai ‘e Tonga ‘i hono tali ‘a e lotu faka-Kalisitiane, ‘o tau tauhi lotu, kae ‘ikai ke ‘ulungaanga pe mo‘uí fakalotu? Ko e fakatokanga ia na‘e fai ‘e Sione Uesilé, “Oku ‘ikai keu manavasi‘i na‘a ‘ikai toe ‘i ai ha kakai ‘oku ui ko e kau Metotisi ‘i ‘Iulope pe ‘Amelika. Ka ‘oku ou manavasi‘i, telia na‘a nau kei ‘i ai pe ka ko e Lotu mate, ‘o ma‘u ‘a e fōtunga ‘o e Lotú kae ‘ikai ha ivi pe mafai.” *“I am not afraid that the people called Methodists should ever cease to exist either in Europe or America. But I am afraid, lest they should only exist as a dead sect, having the form of religion without the power.”* Ko e ivi pe ko e mafai ‘o e Lotú ‘oku hā ia ‘i he ‘etau fai tu‘utu‘uni faka‘ahó, houa, momēniti, ke fakakau ‘a e ‘Eikí ‘i he ‘etau ngaahi me‘a kotoa pe, pea tau malava ai ‘o fakamo‘oni fakataha mo Tevita ‘i hotau Ki‘i Ama!

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Ko ia ‘oku fai ‘a e pule ‘i Natula, Ko ia pe te ne fakaaí, mo fakafaingofua. ‘Emeni.

Falaite, ‘Aokosi 21: Lau Folofola – Loma 12: 1-8.

Ki‘i Ama: Loma 12: 1-2, “KO ia, ‘oku ou enginaki atu, kāinga, ‘i he fūnga ‘o e ngaahi fai manava‘ofa ‘a e ‘Otuá, ke mou ‘atu ‘a e ngaahi sino ‘omoutolú ko e feilaulau, ke mo‘uí, ke tapu ki he ‘Otua, ke fakahōifua kiate ia - ko e fakaloto ē ‘o ho‘omou fai e lotú. Pea ke ‘oua na‘a mou tuku ke fakaangatatau kimoutolu ki he maama ko ení; kae tuku ke fai ai pē homou liliu, he fakafo‘ou ‘o homou ‘atamaí, ke mou sivi ‘o ‘ilo pe ko e hā ‘a e finangalo ‘o e ‘Otuá, ‘a e me‘a ‘oku lelei, ‘a e me‘a te ne hōifua aí, ‘a e me‘a ‘oku haohaoá.”

Pou ‘Ao: ‘Oku liliu ‘e he taha ‘o e ngaahi liliu faka-Pālangi, *The Message*, ‘a e Ki‘i Ama ‘o e ‘ahó ni ‘o pehē: “To‘o ho‘o mo‘uí faka‘ahó, angamahení —ho‘o mohé, kaí, ‘alu ki he ngāué, mo e fononga he mo‘uí — pea tuku ia ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otuá ko ho‘o feilaulau.” *“Take your everyday, ordinary life—your sleeping, eating, going-to-work, and walking-around life—and place it before God as an offering.”* Ko e feinga ‘a e ‘Otuá ke a‘u mai, ke ne nofo‘ia hotau sino matelié, ‘o fakahoko ai ‘a ‘ene tu‘utu‘uni mo ‘ene tala fekaú. ‘Oku ‘ikai ke toki a‘u mai pe ‘a e ‘Otua ‘i he ‘etau hū ki falelotú, pe ko e taimi ‘oku tau lau Folofola aí. Ko fē pe ha feitu‘u ‘oku ‘i ai hotau sinó, ‘oku ‘i ai ‘a e ‘Otuá, ‘o tatau ‘i he taimi nongá mo mohu kelesi, mo e taimi longoa‘a mo lahi hono maumaú. ‘Oku fa‘a puli kiate kitautolu hotau mafai ke fai lelei, ‘o me‘angāue ‘aki hotau talēniti kuo fakakoloa ‘aki kitautolu ‘e he ‘Otuá, ke fakahoko ha lelei. ‘Oku ‘ikai ke tau sola ki he ngaahi faingamālie ko iá ‘i he fonua haú ni. ‘Oku tau maheni mo hono tokanga‘i si‘i kau toka vaivai pea ‘oku kehe pe ‘a e totongí mo e seniti ‘oku tau ma‘u mei he ngāué, pea toe kehe ange ‘etau ongo‘i na‘e fai hotau lelei tahá ke fakalaka kimu‘a e mo‘uí ‘a e tokotaha ‘oku tau tokanga‘i. ‘Oku tau ngāue fie ngāue mo vēkeveke ke fai hotau lelei tahá ‘i he taimi ‘oku tau lau ai ‘oku ‘ikai ko ha toe kehe ‘a e taha ‘oku tau tokanga‘i, ka ko hotau fāмили ofi mo e kaume‘a fafale. Ko e taimi ‘oku a‘u ai e mahinó ki he tu‘unga ko iá pea ‘oku ‘ikai ke tau kei lau pe fakamu‘omu‘a ‘a ‘etau fiema‘ú, ka ‘oku fai hotau lelei taha ma‘á e taha ‘oku tau ngāue ki aí. ‘Oku ma‘u faingamālie tatau pe mo e matu‘a tangata ‘i he ngāue ‘oku nau fai – ‘Iate mo e Uiuí. Ka ma‘u mai ‘a e ki‘i seniti ia ‘o ‘ikai ke lato ‘a e fiema‘ú, ‘oku malava pe ke li‘aki ‘a e fiemau ‘a hoto sino—

me'a tokoni, totongi 'a e ngaahi pila, mo e ha fua 'a ngaahi fiema'u fakafo'ituitui 'a e sino, kae totongi 'a e toenga 'o e kau ngāue 'o fakatatau ki he alea ngāue. 'Oku fetaulaki 'a e akonaki 'a Paulá mo e ngaahi 'ilo faka-saienisi ki he sinó. 'Oku lahi 'a e ngaahi fokoutua 'oku tupu mei he ngaahi ngāue hala 'oku tau fai ki hotau sinó. Pe ko e ma'u me'atokoni, pe ko e ngaahi fai tu'utu'uni 'oku fehalaaki 'o makatu'unga ai 'a e maumau 'o e lotó, pea holo ai pe mo e sino fakamatelié. Tau vakai ki hotau mafai ke fakahoko 'a e ngāue lelei 'o me'angāue'aki pe 'a e sinó, lotó mo e 'atamai, pea tupulaki ai 'a e sino fakamatelié, pea hoko ko e fakalahi ki māmani. Pea ka tau ngāue hala 'aki hotau sinó 'i he'etau ngaahi fai tu'utu'uni 'i he tapa kotoa 'o e mo'uí, pea 'oku tau a'usia pe hono nunu'a 'i he mahamahaki, pea toe tukuhifo ai 'a hoto kaungā mo'uí mo māmani foki.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Sīsū ke ke ma'u ma'au 'Eku ngaahi me'a kotoa. Taleniti ngaahi ta'u, Fānau, fale mo e koloa. 'Emeni.

Tokonaki, 'Aokosi 22: Lau Folofola – Matiu 16: 13-20.

Ki'i Ama: Matiu 16: 15-16, “Pea pehē ange 'e ia, 'Ka ko hai au 'i he lau 'amoutolú?’ Pea tali 'e Saimone Pita, 'o ne pehē, 'Ko e MĪSAIÁ Koe, ko e 'ALO 'O E 'OTUA MO'UI.”

Pou 'Ao: Ko e konga Folofola 'oku tau vakai ki ai he 'ahó ní, 'oku fakataumu'a, 'Ko Hai 'a Sīsū?’ Na'e ua e fehu'i 'a Sīsū ki he'ene kau Akó 'i Sesalia Filipái: 'Ko hai au he lau 'a e kakā?’ Ne nau talaange ko Sione Papitaíso, 'Ilaisiā, pe Selesima pe ko e taha 'o e kau palōfitá. Ko hono uá, ko e fehu'i 'oku kei fiema'u ke fai hono tali 'e he taha kotoa kuo tukupā ke muimui kia Sīsū Kalaisi mo 'ene ngaahi folofolá. Ko e fehu'i, mo 'etau Ki'i Ama he 'ahó ní, 'ko hai au 'i he lau 'amoutolú?’ 'Oku mālie 'a e tali ia 'a Pitá, “Ko e Mīsaia koe, ko e 'Alo 'o e 'Otua Mo'ui.” Kae mahulu atu 'a e fakahinohino mo e ako 'oku tau ma'u mei he tali na'e fai 'e Sīsū kia Pitá: “Pea tali 'e Sīsū, 'o ne pehē kiate ia, Ha monū'ia ā ka ko koe, 'e Saimone Pāsiona: he 'oku 'ikai ko e kakano mo toto na'e fukefuke kiate koe, ka ko 'eku Tamai 'oku 'i Hēvani. 'Pea 'oku ou tala foki kiate koe, Ko Pita koe, pea 'i he funga maká ni te u langa ai hoku Siasi; pea 'e 'ikai malava 'e he matapā 'o heli ke ikuna ia”. 'Oku lahi 'a e koloa faka-Teolosia 'oku ma'u mei he ngaahi veesi 'oku tau fakalaulauloto ai, ka tau vakai pe ki he vā 'o Sīsū mo Pitá pea mo e koloa ne tafe mei ai. 'Oku tau lave'i mei he Folofolá na'e 'ikai ke tonu ai pe 'a e mo'ui 'a Pitá 'o fakatatau ki he 'ene tali mālie na'e fai. Pea neongo ai 'a e toupikoi 'a Pita ki he matelié, ka na'e kei Maka pe 'a Pita, 'o me'angāue 'aki ia 'e Sīsū ke langa hono Siasí. Na'e 'uhinga nai 'i he hā? Na'e 'ikai ko e taau 'a Pita mo e fatongia mamafa na'e fakatāpui ia ki ai, ko 'ene 'ilo ko e “Misaia” 'a Sīsū pea ko e 'Alo ia 'o e 'Otua mo'ui. Na'e 'uhinga hono fili ia 'e Sīsū he ko e Siasi 'a e kau “fakatoupikoi” 'o tatau tofua pe mo Pita. Ko Sīsū te ne toki fai honau fakatāu'i. Na'e toutou fehalaaki pe a Pita mo tōnounou 'o a'u ai pe ki he'ene fakasitua'i 'a Sīsū, ka na'e 'ika ha taimi 'e fakasitua'i ai a Pita 'e he 'Eiki. Na'e mahu'inga'ia 'a Sīsū 'i he mo'ui 'a Pitá he na'e 'afio'i 'e Sīsū 'a e uho 'o 'ene mo'ui. Pea na'e tonu pē, he na'e a'u ki he faka'osi'osi 'ene mo'ui, na'e 'ikai kalo mei hono kolosí, kae kole ke tautau fulihi ia 'o 'oua na'a fakatatau mo hono 'Eiki. 'Oku tau fai angahala kotoa pe 'o 'ikai ha taha 'e ma'oni'oni. Pea ko e Siasi 'a e kau angahala 'o tatau pe mo Pita. Kae fakafeta'i he ko e kakai hangē ko kitautolu mo Pita 'oku langa ai 'e Kalaisi 'a HONO SIASI. Ko kitautolu ko e kaunga langa Siasi pe mo Kalaisi pea fakafeta'i he ko Kalaisi 'okú ne fai hotau fakatau'atāina mo hotau fakatau'i. Pea tau ngāue fie ngāue 'i he 'ilo pau 'oku tau ma'u 'a Kalaisi ko hotau To'utakanga Pikima'u pe. Pea 'oku tau fai pe me'a 'o tatau mo Pita, pea 'oku 'a Kalaisi hono fakakakato.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: 'Oku ou kole fakamolemole atu 'i he ngaahi taimi kuo tonu ai 'a eku leá, kae fehalaaki 'a 'eku ngāue. Ka 'oku ou fakamālō atu 'i ho'o fakamolemolē mo ho'o kelesi. 'Emeni.

Sāpate, 'Aokosi 23: *Sāpate hono 12 Hili 'a e Penitekosi. (Lanumata).*

Lēsoni: 'Ekisoto 1: 8-2:10; Saame 124; Loma 12: 1-8; Matiu 16: 13-20.

Mōnite, 'Aokosi 24: Lau Folofola – 'Ekisoto 3: 1-6.

Ki'i Ama: 'Ekisoto 3: 5, “PEÁ ne folofola, “Oua te ke ofi mai ki heni, to'o ho topuva'é mei ho va'é, he ko e potu 'okú ke tu'u ai ko e kelekele tapu.”

Pou 'Ao: Ko e tohi 'Ekisotó 'oku kamata'aki 'etau vakai kia Mōsesa 'okú ne lolotonga tauhi 'a e fanga sipi 'a 'ene tamai 'i he fonó. 'Oku 'ikai ko e ngāue faingofua 'eni he 'oku lahi hono ngaahi fatongia ke fakakakató. 'Oku toe kanoni'aki ko e fanga sipi 'oku 'ikai ko e koloa 'a Mōsesa. He ka fa'ange pea hoko ha fa'ahinga me'a ki he fatongia ko 'ení, te ne maumau'i lahi 'aupito 'a ngaahi vā-fetauhi'aki he lotofale 'o e fāmilí. Lolotonga 'a e tokanga pe 'a Mōsesa ia ki hono fatongiá mo fai ha'ana me'á, kuó ne fakatokanga'i atu 'a e fu'u koto talatala 'oku vela ka 'oku

‘ikai ke hanga ‘e he afi ia ‘o keina ‘a e ‘akau ko iá. Na’e mei matangofua pe foki ke tokanga ‘a Mōse ia ki ha’aná fatongia. ‘Ikai ko ia pē, ka ‘oku hulu atu foki ‘a e feitu’u ke ne ‘alu ki ai, fakataha mo hono tokanga’i e fanga sipi mo hono nāunaú. Ka na’e tohoaki’i ‘ene tokangá ‘e he maamá ke ne afe ki ai ‘o vakai ‘a e me’a fo’ou mo faka’ohovale kuó ne mamata ki ai. ‘Oku mole ke mama’o ha faka’ilo mai ‘e he Folofolá kiate kitautolu ‘oku lau mo sio ki he talanoá, ko e vela ‘oku sio ki ai ‘a Mōse, te ne pehē ai ko e ‘Otuá ia. Ko e me’a ‘oku tau ‘iló, na’e liliu ‘e Mōse ‘ene palaní: Na’a ne liliu ‘ene tokangá ki he me’a na’e ‘osi fakapapau’i, kae vakai mo sio ia ki he me’a fakalaumālie ‘oku ngalingali ‘e hoko mai. Ko e ako lahi ‘eni kiate kitautolu mo’umo’ua he Senituli 21 ‘oku tau fononga’iá. ‘Oku tau pehē ‘oku tau mo’umo’ua tokua ki he ngaahi ngafa, kae ngalo ‘oku tau fe’a’ao ma’u pe mo e ‘Otuá he halafonongá. ‘Oku fiema’u ia ke tau tuku hifo ‘a e ngaahi me’a ko é ‘oku tau pehē ‘oku pau mo tau anga ki ai, kae fakaava ‘etau mo’ui ki he ta’e’iloá he te tau sio ai ki he ‘Otuá. Ko e Ki’i Ama ‘o e ‘aho ko ‘eni, ‘oku fakamatala ‘a e a’usia ‘a Mōse koe’uhi ko ‘ene afe ‘o vakai ‘a e me’a fo’ou mo faka’ohovale na’a ne sio ki he loto afi. Ongō mai leva ‘a e le’o ‘o e ‘Otuá ‘o talamai kia Mōse ke to’o hono topuva’é he ko e potu ‘oku tu’u ai, ko e kelekele tapu”. Fakafeta’i ko e le’o ‘o e ‘Otuá ne lea mai kia Mōsesé. ‘Oku pehē tofu pe ‘a e folofola mai ‘a e ‘Otuá kiate kitautolu mei he ngaahi feitu’u ne ‘ikai ke tau ‘amanaki ki ai. Neongo ‘a e hulu e ngaahi le’o ‘oku lea mo tohoaki’i ‘etau tokangá he ngaahi ‘aho ko ‘eni, ‘oku ‘i ai pe le’o ia ‘o e ‘Otuá ‘okú ne ui mo fakaafe’i kitautolu. Tau kumi ki ai. Ko e ‘ata foki ‘e taha ‘oku tau sio ki he talanoa ‘o Mōsesé, hangē ne fai ha faka’ilonga mai ‘a e ngāue ‘oku teu mai kiate ia he kaha’ú, hono taki ‘o e fanga sipi ‘a e ‘Eikí, ‘a e Ha’a ‘Isilelí. Ko e fehu’í, ko e hā ‘a e me’a ‘oku tau lolotonga fononga mo ia ‘oku ‘ikai ke tau fakatokanga’i ai ‘a e ‘Otuá’. Fakafeta’i, ko Sihova ‘okú ne ‘osi fakatokanga’i kitautolu. Ko hotau ngafá, ke teuteu ‘etau mo’ui pea fakafaingamālie ma’u pe ke tau fakatokanga’i ai ‘a e le’o mo e fingangalo ‘o e ‘Otuá.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Fakafeta’i ‘e ‘Otuá ho’o fakatokanga’i ma’u ‘a e hē mo e ‘aunoa ko au he taimi kotoa pe. Tokoi mai ke u fakafaingamālie’i ma’u pe ‘eku mo’ui ke fe’iloaki mo fai ho finangaló he taimi kotoa pe. ‘Emeni.

Tūsíte, ‘Aokosi 25: Lau Folofola – ‘Ekisoto 3: 7-15.

Ki’i Ama: ‘Ekisoto 3: 14, “Pea folofola ‘a e ‘Otuá kia Mose, KO AU KO AU AI PE (*I AM WHO I AM*). Peá ne to e folofola ‘o pehē, ‘Ko ‘eni ‘a e lea te ke fai ki ha’a ‘Isilelí, Ko KO AU AI PE, kuó ne fekau au kiate kimoutolú.”

Pou ‘Ao: ‘Oku hoko atu ‘etau fakalaulauloto ‘i he talanoa ‘o hono “Ui ‘e he ‘Otuá ‘a Mōsesé.” Kuo fe’unga nai mo e ta’u ‘e fāngofulu (Ngaue 7:30) ‘a e fai ‘e Mōse ‘a e ngāue faka-tauhisipi. Na’a ne hiki ai ‘a e fanga sipi ki he tu’a toafá, ki he tafa’aki ‘o Mo’unga Holepí, peá ne ‘ilo ai ‘a e ulo ‘a e vao talatala’amoá, hangē ne tau lave ki ai ‘aneafi. Fai ai ‘ena fefolofolai mo e ‘Otuá ke ‘alu ‘o ‘omi hono kakai mei ‘Isipite. ‘Oku mahino ‘a e ‘āmio ‘a Mōsesé mo ‘ene feinga ke ‘oua ‘e fekau’i ia ki ‘Isipite. Ko ‘etau Ki’i Amá, ko e kongá ai pe ia ‘o ‘ene feinga ke ‘oua ‘e ‘alu. Ko e fa’ahinga fakanāfala ‘oku tau fa’a fai ke ta’ofi ‘aki ha fatongia ‘oku ‘amanaki ke tau fua. Ko e mālié, he na’e tatau ai pe, pe ko e ha e ngaahi ‘uhinga vaivai na’e fokotu’u atu ‘e Mōsesé, na’e ‘ikai liliu ai e finangalo e ‘Otuá ke Ui ia ki he fatongia faingata’á ni. ‘Oku tau kumikumi ‘uhinga ke ‘oua na’a tuku fálala mai ha fatongia ka ‘oku ‘ikai māta’ofi ‘a e ‘omi kelesi mo e ivi ‘e he ‘Otuá ke fai’aki e fatongia ko iá. Kuo ‘osi palōmesi mai ‘a e ‘Otuá, “Te u ‘iate kimoutolu ‘e au ‘o a’u ki he ngata’anga ‘o māmani.” ‘Oku fakamanatu mai ‘e hotau Ki’i Amá kia Mōse pea mo kitautolu ‘i hotau kuongá ni, ko e taimi ‘oku Ui ai kitautolu ki ha fatongia, ‘oku tau kaunga fua e fatongia ko iá mo e ‘Otuá. Pea ‘ikai ko ia pē, ka ko e ‘Otuá ia ‘oku ‘ikai ke ‘i ai e ‘ata ‘o e fetu’oaki pe ko e feliliuaki. Ko ia na’e ‘i he kamata’anga ‘o taimi, ‘okú ne ‘i hotau lolotongá pea ko ia ai pe ‘a e ‘Otuá ‘o e ‘apongipongi. ‘Oku uki kitautolu ‘e he Kaveinga ‘o e mahiná, “Ke Tau Fili ki he Founga ‘a e ‘Otuá, ko e Fakamaau Totonu mo e Mahutafea / “*We Choose God’s ways of Justice and Abundance.*” Ko e ngaahi me’a ‘oku tau milimilisiono mo ia he mo’ui, ko hono fakafe’iloaki kitautolu ki he kongá si’i ‘o e ‘Imisi ‘o e ‘Otuá Māfimaafi. ‘I he ‘etau mo’ui he fāmilí, Siasí mo e fonuá, ‘oku tau fekuki ai mo e ngaahi me’a ‘oku tau pehē ko e fili pe ko e faingata’a. Ka ‘i he ‘etau vakavakai fakalelé, ko e ngaahi nāunau ‘eni ‘o e ‘Otuá pea ko e kongá pe ia hono teu’i kitautolu ki he ngaahi fatongia ‘oku teuteu ke ‘omi kiate kitautolú. Me’apango ko e taimi lahi ‘oku tau siokita pe ki he ‘etau fanga ki’i ma’u mo e ‘uhinga fakafu’ituitui ‘o ‘ikai ke tau fakatokanga’i kuo loa hono ui hingoa kitautolu ‘e he ‘Otuá Māfimaafi ke tau tu’u ‘o fai ‘ene fekaú. Ko e tokolahi e kau Faifekau ‘oku nau fakamatala ‘enau ‘ilo kuo ui kinautolu ka nau fakangoongo tuli pe. ‘Ikai fie tali e ui ‘a e ‘Otuá koe’uhi ko e sio ki hono fāmilí, ngāue pe ko e hā pe ha ‘uhinga vaivai hangē ko Mōsesé ‘oku talá. Ko e ‘ahó ni,” Ko Au Ai Pe,” ‘okú ne ui kitautolu ke fakahoko e ngaahi fatongia kehekehe he mo’ui. Ko e mālié, ka tau tali, pea tau toki sio tonu ki he ‘imisi ‘o e ‘Otuá Māfimaafi he fononga ‘oku fai. Tauange ke ‘oua te tau kumi ‘uhinga, kae fei mo tali ‘ene Uí, ke hā e lāngilangi mo e kolōlia ‘o e ‘Otuá ‘i ho’o mo’ui, mo ‘eku mo’ui.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Ka ‘i ai ha taha ‘oku fie ha’u, Ke ne ‘amanaki ‘e ‘i ai ha tau, Ka ka lava ia kuo tō mo’ona, ‘A e mo’ui ta’engata; Ha’u ‘a e fie ha’u, Ha’u ‘a e fie ha’u; Tala ki he Tonga mo e Tokelau, Ko e pōpōaki ‘ofa ‘a e Tamai, Fanau ke mou foki mai. ‘Emeni.

Pulelulu, ‘Aokosi 26: Lau Folofola – Saame 105: 1-6, 23-26, 45c.

Ki’i Ama: Saame 105: 3-5, “Pōlepole ‘i hono huafa tāpuhā: Ke fiefia ‘a e lotu ‘o ha’a kumi kia Sihová. Huhū kia Sihova mo hono fu’u ngū; Kumi ki hono fōtungá, ‘o ‘oua ‘e tukú. Manatu ki he ngaahi me’a fakaofo kuó ne fai; ‘A ‘ene ngaahi faka’ilongá, mo e ngaahi fakamaau kuó ne pu’akí.”

Pou ‘Ao: Ko e fakalāngilangi ‘Otuá ko e ngafa totonu ‘o e tangata/feine kotoa ke fai. Ko e Saame 105 ko e hiva ‘o e fakafeta’i mo e fakalāngilangi ‘Otuá ‘o fakalaua ‘a e ivi, māfimafi, taumama’o mo ta’emahakulea ‘o e ‘Otuá. Ka ‘oku tokoni ‘a e Ki’i Ama ‘o e ‘ahó ni, pea mo e ngaahi lea ngāue ‘oku hā ai, ke fakamanatu mai kiate kitautolu ‘a e founa ke fai aki ‘etau fakalāngilangi ‘Otuá. ‘Oku hulu atu e koloa ‘o e ta’angá ni, ka te tau vakai pe ki he ni’ihi ‘o e ngaahi lea ngāue ‘oku ‘asi he’etau Ki’i Amá. Ko e ‘uluaki lea ngāue ‘oku tau vakai ki aí ko e “pōlepole.” Ko e fekau ke tu’u ‘etau viki, ‘i he huafa ‘o e ‘Otuá. ‘Oku tokoni ‘a e kongá ua ‘o e veesi 3, ‘o fakamatala’i mai ‘a e ‘ulungaanga totonu ‘o e “pōlepole” ‘i he huafa ‘o e ‘Otuá.” ko e lotu ‘oku fiefia mo’oni he ‘okú ne a’usia ‘a e me’a na’á ne kumi ki aí ‘i hono fakakakato mai ‘e he ‘Otuá. Ko e pōlepolé ko e hu’ufataha ‘a e ngutú, lotó, ‘atamai, mo e ngāue ‘o hiki ‘a e huafa ‘o e ‘Otuá. ‘Oku fa’a poto hotau ngutú ‘i hono fakamatala’i ‘a e fakalāngilangi ‘Otuá, kae hanga kehe ‘a e lotó ia, ‘o vikia e kitá, pa’angá, mafaí mo e ivi, pea hā sino ‘a e mo’oni ko iá ‘i he ngāue ‘oku tau fai tu’utu’uni ke fai. Ko e lea ngāue hokó, ko e “kumi.” ‘Oku tu’o tolu ‘a hono ngāue’aki ‘a e fakakaukau ‘o e kumi ‘i he Ki’i Ama ‘o e ‘ahó ni: **kumi** kia Sihova, **huhū** kia Sihova, **kumi** ki hono fōtungá. Tā ko e taha ‘o e tefito’i nāunau ‘o e fakalāngilangi ‘Otuá, ko e kumi ki he ‘Otuá. Tau vakai fakafō’ituitui pe ko e hā e lahi e taimi ‘oku tau ‘kumi ai kia Sihová? ‘Oku kau e ‘kumi kia Sihová’ he polokalama e ‘ahó pe ‘ikai? Ko e lea ngāue faka’osí, ko e “manatu.” ‘E ‘ikai ke ala fai ha fakafeta’i mo ha fakamālō, ‘o kapau ‘e ‘ikai ke fai ha manatu. Ko e manatú ‘okú ne faka’ai’ai mo fakalotolahi’i kitautolu ke hoko atu e fonongá he na’e ‘osí fai ia ki mu’a ‘e he ‘Otuá mo e kakai pea ‘oku tau tui ko e me’a tatau ‘i hotau kuongá. ‘I he fakakaukau tatau, kapau ‘oku tau hanganaki ‘i he hanú, lāunga mo e siokitá, pea ‘oku mahino ‘oku ‘ikai ha manatu ki he lelei kuo tau ‘inasi ai mei he ‘Otuá. Ne’ine’i ke tala hangatonu mai ‘e he fatu Saamé ke tau manatu ki he ngaahi me’a fakaofo kuó ne fai, pea mo ‘ene ngaahi ikuna ‘i he’etau mo’uí, ke tau mavahe pea mei hono fakamanatua ‘a e me’a ‘auha ‘o e māmani ko ‘ení. Tau tali ‘a e uki ‘oku fai ‘e he fatu Saamé, pea mo e founa ‘o e fakafeta’i kuo fakatoka ‘i hotau lēsoni ‘o e ‘ahó ni: ke tau pōlepole ‘i hono huafá, pea tau fakapapau’i ‘oku tau kumi ma’u pe kia Sihova, pea tau fakamanatua ma’u pe ‘a ‘ene ngaahi ngāue fakafō’i he’etau mo’uí. Fakafeta’i ko e kapasa folau e mahiná ko ‘eni ‘okú ne uki kitautolu, “Ke Tau Fili ki he Founa ‘a e ‘Otuá, ko e Fakamaau Totonu mo e Mahutafea.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Kaú ka manatu he ‘Akau, Mo Ia ne tukifa’o ai, ‘Oku mo’utafu’ua pe, ‘A e lotó mo e ‘atamai. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, ‘Aokosi 27: Lau Folofola – Loma 12: 9-17.

Ki’i Ama: Loma 12: 9, “Ke ta’eloi ho’omou ‘ofá. Fehi’a’ia ki he kovi; pīkitai ki he lelei.”

Pou ‘Ao: Ko e me’a faingofua ‘a e talanoa ki he ‘ofá. Ka ko e talanoa kehe foki hono ‘ai ke ngāue’i ‘a e me’a ko é ‘oku tau fai hono malanga’aki. Ko e folofola mai ‘a Sīsū ke tau ‘ofa ki he kakai kehé he na’á ne ‘uluaki ‘ofa’i kitautolu, na’e ‘ikai ko ha ‘ofa lau pe. Ko e fa’ahinga ‘ofa ‘eni ia ‘oku fakalilifu mo matangata’a. He ko e fiema’u ia ‘a Sīsū ke tau fai e ‘ofa ko e kongá ‘o ‘etau talangofua mo muimui ki he’ene ngaahi folofolá, hangē ko e kaveiga ‘o e mahina ko ‘eni, “Ke tau fili ki he founa ‘a e ‘Otuá ko e fakamaau totonu mo e mahutafea.” Toki fakaveteveve leva ‘e he ‘apositolo ko Paulá he’ene Tohi ki he kāinga Lomá. Ko e ‘ofá ‘e fai kiate kinautolu ‘oku ‘ofa mai mo faingofua ke ‘ofa’i, pea ‘oku kau ai pe mo kinautolu ‘oku faingata’a ke ‘ofa’i – ‘ofa ki he taha kotoa pe. Ko hono fai e ‘ofa ‘a Kalaisí, ko ‘etau faka’ataa ia ke tau talitali ‘a e ‘aunofó mo e laumālie talitali kakai ‘oku fonu kelesi’ia pea ‘ikai ke tau ‘amanaki ki ha toe totongi fakafoki mai kiate kitautolu. Ko e ‘ofa faka-Kalaisí, ko ‘etau teke ia ‘a e kovi ke mama’o, ‘io neongo ‘ene faingata’a mo’ene mafatukituki, pea ‘ikai faingamālie pe taimi totonu kiate kitautolu. Ko e ‘unu’unu mei he ‘ofa lau ki he fa’ahinga ‘ofa fakalilifu mo faingata’a – ko e ‘ofa faka-Kalaisí, ‘oku talamai ‘e Paula ‘oku ‘ikai faingofua. Ka ko hono koloá, ko e faka’ofa’ofa mo fakaholo mamata. ‘Oku tau vakai pe ki ha Siasi ‘oku hā ai ‘a e ‘ofa faka-Kalaisí ‘oku faka’ofa’ofa. ‘Oku ‘i ai ‘a e Siasi faka-‘Ingilani (*Episcopal*) ‘i ‘Amelika ni ko e taha ‘enau ngaahi Kelesi he tuku ‘a e Lotu (*Benediction*), ‘oku to’o ia mei he Folofola ‘o e ‘ahó ni, “*Fononga atu ki māmani he melino. Pea ke lototo’a. Ha’aki puke ki he ngaahi me’a ‘oku lelei. ‘Oua na’a ke tukulolo ke tali ha kovi ‘aki ha kovi. Fakalotolahi’i ‘a ia ‘oku lotosi’i. Tokoni’i ‘a e vaivai. Tokoni ki he kau faingata’a’iá.*

Faka'apa'apa ki he taha kotoa. Pea ko e tapuaki 'a e 'Otua 'Alamaite, ko 'etau Tamai, mo e 'Alo, mo e Laumālie Mā'oni'oni, ke nofo'ia koe he taimi ni 'o fai pe ke lauikuoga. 'Emeni.” Ko e 'ofa faka-Sisu Kalaisi, ko e fu'u fakakoloa ia ma'atautolu ke tau fakalaulauloto ai he 'aho kotoa pe. Sinoeme'a, 'oku mātu'aki fiema'u ia ke toutou fakamanatu ki hotau lotó mo 'etau mo'ui he momēniti kotoa pe. Tuku ke hoko 'a e 'ofa faka-Kalaisi ko e fakava'e ki he'etau mo'ui, pea langa ai e me'a kotoa 'oku tau fai. Ka pehē, 'oku tau tui ko e tokotaha ia 'e mo'ui nonga mo fiemālie, pea te ne tokoni ki hono fa'u ha fāfili, Siasi, Komuniti, mo ha māmani 'oku faka-'Otua mo faka'ofa'ofa. Tauange ke tau fakalaulauloto ma'u pe ki he 'ofa li'oa na'e fai 'e Sisū he Kolosi 'i Kalevalé koe'uhi ko kitautolu angahala. Tuku ke hoko 'a e Kalusefai mo 'ene Toetu'ú ko e kapasa folau ia ki he'etau mo'ui mo e ngāue he taimi kuo tuku mai ma'a kitautolu he mo'ui ni.

'Anau, Lotu mo e 'Aukai: Ikai ke ka'anga ia ha taimi, Tatau he me'a koto; Ka tafitonga 'eni langi, Pe hake ha fu'u loa. 'Emeni.

Falaite, 'Aokosi 28: Lau Folofola – Loma 12: 18-21.

Ki'i Ama: Loma 12: 21, “Vakai na'a ikuna kimoutolu 'e he kovi. Ka mou ikuna'i 'a e kovi 'aki 'a e lelei.”

Pou 'Ao: 'Oku taha pe taumu'a 'a e tēvoló: ke ngaohi koe ke ke tatau mo ia. 'Oku pole'i kitautolu 'e hotau Ki'i Amá ke 'oua na'a tuku ke ikuna'i tu'o ua kitautolu 'e he tēvoló. 'Oua na'a tau 'oange hano faingamālie ke ne fakamamahi'i ai kitautolu pea mo ne kūmoa ai hotau lotó mo hotau laumālié. Sinoeme'a, tau feinga ke ikuna'i 'aki e kovi 'a e lelei he taimi kotoa pe. Ko e mo'oni 'oku faingofua 'aupito ange hono lea 'akí 'i hono mo'ui 'akí. 'Oku tatau pe me'a 'oku mou mea'i mo ia 'oku ou lave'i. 'Oku 'i ai e taimi 'oku tau fiu feinga ai ke amo hotau lotó pea pukepuke mo hotau “le'ó” ke 'oua na'a hoko ko ha mā'anga 'o e fāfili, Siasi mo e sosaieti. 'Asinga ai ko 'ene tō mu'a pate mai 'a e kohikohi pea kuo tau fiu hono feinga'i ke fakamokomoko hotau lotó. 'Oku faingofua pe foki ke tau ki'i “homo pa to'o” 'o hangē pe ko ia 'oku fa'a teuteu 'aki 'etau peesi *Facebook* (Fofonga'i Tohi). Pea kapau na'e lava pe ā ke tāmata'i (*delete*) pea pulia 'aupito ka kuo vave hono hiki atu ia 'e he kakai ki he'enua peesi pea kuo hoko ai pe ia ko hotau kahoa tauleva. Kaekehe, 'oku kei tu'u pe fale'i 'a e 'apositoló ko 'etau fuka tau. Ko e kakai 'oku fili ke muimui ki he 'Eiki 'oku nau vivili ke tau ma'a e 'Eiki 'i he feitu'u kotoa pē, 'i he taimi kotoa pē pea 'i he tūkunga kotoa pe 'oku 'i ai e mo'ui. 'Oku 'ikai ko ha 'uhinga lelei (*excuse*) 'a 'etau fa'a pehē, “*'Oku tau kei kakano pe mo toto.*” He na'e 'i ai koā ha taimi na'a tau “laumalie” ai? Ko e talu pe hotau fanau'i mo 'etau “kakano pe mo toto” pea ko hotau 'ulungaangá 'e tatau pe mo e fakangatangata 'o e kakanó mo e totó he ko e efu pe kitautolu mo e kelemutu. Ka kuo tau 'osi fakamo'oni ke muimui ki he 'Eiki, te tau situ'a mei māmani kae muimui ki ai 'i he taimi kotoa pe (houa 'e 24). Pea kapau ko ia, pea ko e taimi fē leva ia na'e hū mai ai e tēvoló ke tala fatongia 'i hotau lotó mo hotau laumālié? 'Oku 'ikai ha taimi ia 'e mālōlō ai e tēvoló mei he fai hono fatongia tu'ukimu'a ko hono ngaohi kitautolu ke tatau mo ia. 'E faka'ofa'ofa e me'a kotoa 'e fai 'e he kaungā fonongá, ka 'e fanafana pe tēvoló he telingá - ko e fai ena 'aki e laumālie 'o e fe'au'auhi mo e fakafekake'i. Ko e taimi pe 'oku tau faka'atā ai ha faingamālie ma'a e tēvoló, pea te ne fai hono tukuingatá ke ikuna'i koe 'aki 'ene hiki koe ke ke mā'olunga mo mahu'inga ange 'i ha toe taha pea na'a mo e 'Otua, 'oku 'ikai ke kau ia he laú. Ko e tuai hono faka'ali'ali atu te na tatau mo e 'Otua, ko e ala ia 'a 'Ivi mo 'Atama 'o kai mei he fua 'o e 'akau na'e ta'ofi. Ko e me'a lelei pe 'a e faka'aki'akimui he ko e founga pe ia na'e fai 'e Kalaisi. Neongo 'ene tāu mo e Palasi ka na'e 'alo'i ia he 'Ai'angakai. Na'e 'ikai ha'ane hia, ka na'a ne finangalo lelei pe ke pekia ka tau mo'ui ai. Na'a ne feinga he taimi kotoa pe ke ikuna'i 'e he lelei 'a e kovi, pea fakafeta'i he 'oku tau toloto monū'ia he lelei ko iá.

'Anau, Lotu mo e 'Aukai: Foaki mai 'Eiki é ha ivi fe'unga ke 'oua na'a ku fai sauni pea mo ha lotolahi ke u lava'i e 'ahi'ahi 'a e filí 'aki ho'o 'ofa lahi. 'Emeni.

Tokonaki, 'Aokosi 29: Lau Folofola – Matiu 16: 21-28.

Ki'i Ama: Matiu 16: 21, “Na'e kamata mei he taimi ko iá 'a e fakahā 'e Sisū ki he'ene kau akó, 'a e pau ke ne 'alu atu ki Selusalema, pea ke lahi hono fakamamahi'i 'e he kau mātu'a mo e hou'eiki taula'eiki mo e kau sikalaipé, pea ke tāmata'i, pea ke fokotu'u hake 'i hono 'aho tolú.”

Pou 'Ao: 'Oku mau tukuna atu ki he mala'e ke tanu 'emau ki'i putu. Pea 'oku kamata pe fehalaaki 'a e *GPS* ia he *parking* 'oku te'eki ke mau a'u ki halá. Ko e tuai e a'u ki hala kuo kaikaila fakataha mai pe *GPS* mo e *Navigator* he sea pasesé hono fakahinohino e halá. Ko e mālié, ko e 'osi e maile tolu, 'oku ou hila'i atu 'e au e hingoa e mala'e he tafa'aki to'omata'ú, 'oku te'eki ai pe ke “kaila” mai e *GPS* pe ko e *Navigator* pe ā, kuo fai ha a'u. 'Oku kei hokoatu pe fakahinohinó ke afe he maama na'e mei haafe maile mei he mala'é 'o toe vilo hake he ngaahi hala lotó. Ki'i lōloa pea kuó u manavasi'i na'a tau hake Putú 'o faka'osi e Ouau 'oku kei hē holo pe he kumi e halá. Tamate'i e

GPS pea fakakolekole mo e pāsésé ke ki’i taimi hifo mo ha’aná fakahinohino ka u lele fā fāá ‘aki pe ‘eku fakatokanga’i e mala’é he’ema paasi ai he ‘uluaki takai maí. Fakafeta’i ne mau ma’u atu pe ‘oku te’eki ke tanu e putú. ‘Oku fakaloloma ‘a e taimi ‘oku tau fakapapau’i ai ‘oku ‘ikai ko e hala eni na’e totonu ke tau fou aí. Ko e ongo tatau mo ia na’e ma’u ‘e he kau Akó ‘i hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni. Na’á nau fanongo tonu he’ene faia’kó mo mamata he’ene fakamo’ui mahakí mo kapusi e tēvoló. Na’á ne fafanga e fiekaia, faka’āa e kui mo fokotu’u e pipikí. Na’e māfana ‘a Pita ‘o talaloto ko ia ‘a e “Misaiá, ko e ‘Alo ‘o e ‘Otua mo’ui.” Ka ‘i he ‘ahó ni kuo kehe e talanoá. Ko e hala kehe eni ‘oku taki kinautolu ai ‘e Sīsū. Ko e hala ki Selusalemá ko e hala ia ‘e fetaulaki ai mo e maté pea ‘e hili e ‘aho ‘e tolu ‘e Toetu’u. ‘Oku mahu’inga ‘a e fo’i lea “pau” ‘i he’etau Ki’i Amá. Na’e ‘ikai ke hoko noa mai pe ‘a e ngaahi faingata’a ko eni kia Sīsū, ka ko e me’a ia kuo “pau” ke fou ai. Na’e ‘ikai ke ‘ohovale’i a Sīsū ia hono fakafepaki’i ia mo lavaki’i ‘o a’u ai pe ki he maté. Na’á ne foua pe ‘e ia ‘a e hala na’e ‘osi fakatāpui pe mei manava ke ne fou ai kae lava ke huhu’i ‘a māmani. Na’e ‘ikai ko ha “hala” kehe eni, ko e hala tonu pe eni na’e palani ‘e he Tamai ke ne fou aí. ‘Oku fakamanatu mai ‘e hotau Ki’i Amá ko e fokotu’utu’u ‘a e ‘Otua’ okú ne ‘ave kitautolu ‘i he hala ‘oku ‘ikai ke tau fie ‘alu ai. Na’e fiema’u ‘e he kau Akó ‘a e Kalauni, kae ‘oange ‘e he ‘Otua ia e Kolosi. ‘Oku tau fiema’u ‘etautolu e tui ‘oku fiemālie mo e tāpuaki ‘oku ‘ikai ke kau ai ha mamahi pe faingata’a. Ka ‘oku fakahaa’i mai ‘e Sīsū ‘oku ‘ikai ko e mamahi kāfakafā ko ha faka’ilonga ia ‘o e ‘ikai ke ‘i ai e ‘Otua. Taimi ni’ihi, ko e mamahi ko ia ‘oku ‘afio tonu ai a Sihova ‘o fofola ai ‘ene palani fakamo’ui. ‘Oku tau ‘amanaki lelei ‘i hotau Ki’i Amá he ‘oku ‘ākitu’a ‘i he Pekia ‘a e Toetu’u. Ko e taimi ‘oku tau fetaulaki ai mo ha faingata’a he halafonongá, ‘e tokoni ke tau manatu’i, na’e ‘osi foua ‘e Kalaisi ‘a e hala na’e faingata’a ‘aupito ange ia. ‘Okú ne ‘afio’i ‘etau faingata’a’iá pea ‘okú ne ‘i hotau lotolotonga ‘o kaungā fononga fakataha mo kitautolu.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Eiki ‘Otua, tokoni mai ke mau falala kiate Koe he hala faingata’a ‘i he’ema manatu na’a ke tautau kovi he ‘akau mo Toetu’u mei he Pekia koe’uhi ke mau mo’ui ai. ‘Emeni.

Sāpate, ‘Aokosi 30: *Sāpate hono 13 Hili ‘a e Penitekosi. (Lanumata).*

Lēsoni: ‘Ekisoto 3: 1-15; Saame 105: 1-6, 23-26, 45c; Loma 12: 9-21; Matiu 16: 21-28.

Mōnite, ‘Aokosi 31: Lau Folofola – ‘Ekisoto 12: 1-11.

Ki’i Ama: ‘Ekisoto 12:11, “Pea ko e anga eni ‘o ho’omou kai iá; kuo ‘osi no’o homou kongalotó, pea kuo ‘ai sū homou va’ē, ‘o ma’u puke homou tokotokó: ‘io te mou kai ia hangē ha teu ke holá: ko e Pāsova ia kia Sihova.”

Pou ‘Ao: Ko e talanoa mo e kakai ‘oku fa’a folau, tokua ‘oku ‘i ai pe ‘enau kato ‘oku ‘osi fa’o ko e teuteu pe ki he heka. Pe ko e fē taimi ‘oku fai ai e folau, tautautefito ‘o kapau ‘oku fakatu’upakē, kuo ‘osi maaui kotoa e me’a ‘oku nau fiema’u ‘i he kató. Ko hono ‘efi pe, heka ki he vakapuná. ‘Oku ‘i ai mo e lea ‘o e fa’ahinga pehē, tokua ‘oku nau “nofo pe ‘i he’enau kató” (*live out of a suitcase*). Ko e fakatataa ia ‘oku tau sio ki ai ‘i hotau Ki’i Ama ki he ‘ahó ni. Ko e Efiafi ‘o e Pāsová ‘oku ‘ikai ke ma’u ai ha fiemālie ‘a ha taha ‘oku teu ke kau he fonongá. Ko e efiafi ‘e ‘ikai ke toe tatau mo ha efiafi he ‘e motuhi ai ‘e Sihova e seini ‘o e nofo hopoatē pea fakahopo hono kakai ki he hala ki he Fonua ‘o e Tala’ofá. Ko honau tu’utu’uni ko e kai pe mo teuteu ki he taimi ‘e angi mai ai e Takí. Ko ‘enau teuteu ko e kongá ia ‘o ‘enau talangofuá pea ko ‘enau tokateu mo e maaui, ko e kongá ia ‘o ‘enau falala mo e tui ‘Otua. ‘Oku tau fa’a lotu ki he ‘Otua ke ngāue mai ki he’etau mo’ui ka ‘oku ‘ikai ke tau fa’a mateuteu fakalaumālie ki he momēniti ‘okú ne tali mai ai ‘etau lotú. ‘Oku tau lotu ki ha liliu kae ‘ikai ke tau fie tukuange ‘a e me’a ‘oku tau loto ke liliú. ‘Oku tau lotu ke ne huluhulu hotau halá lototonga ko iá ‘oku tau femo’uekina pe hono palani e me’a ke faí. ‘Oku pole’i kitautolu ‘e hotau Ki’i Amá ke fakakāinga’i ‘etau teuteu mo ia ‘oku tau lotu ki aí. Ko e mateuteu, ko e nofo ‘amanaki ‘e ngāue mai e kelesi ope atu ‘a e ‘Otua ‘i he taimi ‘oku ‘ikai ke tau ‘amanaki ki ai. ‘I he’ene pehē, ‘e mahu’inga ke tau fakangalokuloku mo tukuange atu ‘a e ngaahi me’a ‘oku tau ha’aki piki ki ai he mo’ui ni, ka tau teuteu atu ki he ta’e’iloá. Pea tau falala kakato ki he ‘Otua ki he taimi te ne tu’utu’uni mai ai ke tau “Lakaatú”, ‘oku haohaoa ‘ene taimi pea ‘oku malu mo e hala ‘okú ne tuku ke tau fou aí, pea ko hono funganí, ko ‘ene kau he “Pāsová” (*Lakaatu – pass over*) fakataha mo kitautolu. Ko e mateuteu ‘a ‘Isilelí na’e ‘ikai tu’unga ia ‘i he’enau ilifia ki ‘Isipité, ka ‘i he’enau falala kakato ki he ‘Otua. Na’á nau maaui ki he lakaatú he na’á nau tui ki he’ene palōmesi: te ne fakahaofi kinautolu. ‘E mahu’inga ke tau ako mei he mateuteu ‘a ‘Isilelí. Ko ‘etau mateuteu, ‘e ‘ikai tu’unga ia ‘i ha’atau ngāue, ka ‘i he tui pe mo e falala ki he ‘Otua. Ko e falala ‘e kei fai pe ‘e he ‘Otua ‘a e me’a na’á ne fai ki ‘Isilelí ‘i hotau kuongá ni. ‘Okú ne kei fakaava pe matapā na’e tāpuní pea ‘oku kei mu’omu’a pe ‘i he halafonongá ‘o taki e kakai kuó ne filí. Ko ia, fai ‘a e teuteu ‘o e Lakaatú he ‘ahó ni mo e ‘amanaki ‘e Uí mai ‘a e ‘Eikí. Tauange ke tau tali kotoa pe, “Eiku, ko e hā pe ho’o taimí, kuó u maaui atu.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Teuteu’i hoku laumālie ‘e ‘Otua ke u muimui atu he taimi ‘oku ke ui ai au pea u falala kakato ki ho’o tatakí. ‘Emeni.